

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Тернопільський національний економічний університет
Івано-Франківський інститут менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

Красілич (Полагів) Мар'яна Миронівна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

**Спеціальність 8.03050301 – Міжнародна економіка
магістерська програма – Міжнародний туризм
Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”**

Студентка групи МЕМТзім-51
Красілич (Полагів) М. М.

Науковий керівник:
к.е.н., Федірко М. М.

Дипломну роботу допущено
до захисту «__»_____ 2012 р.
Зав. кафедри міжнародної економіки:
д.е.н., доц. Куриляк В. Є.

Тернопіль – 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ.....	8
1.1. Суть та функції міжнародного туризму та ринку туристичних послуг.....	8
1.2. Інституційні засади державного регулювання міжнародного туризму.....	23
1.3. Механізм державного регулювання міжнародного туризму.....	32
Висновки до розділу 1.....	41
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	42
2.1. Характеристика ринку туристичних послуг в Україні.....	42
2.2. Аналіз механізму державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні.....	53
2.3. Світова практика державного регулювання туристичної діяльності.....	63
Висновки до розділу 2.....	77
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	79
3.1. Перспективи розвитку міжнародного туризму.....	79
3.2. Проблеми та напрями вдосконалення державного регулювання розвитку міжнародного туризму.....	83
3.3. Вдосконалення механізму державного регулювання міжнародної туристичної діяльності.....	90
Висновки до розділу 3.....	101
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	108

АНОТАЦІЯ

Красілич М. М. Державне регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні. – Рукопис.

Дипломна робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 8.03050301 “Міжнародна економіка”. – Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2012.

В роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних та практичних аспектів державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні.

На підставі вивчення механізму державного регулювання сформульовано пропозиції щодо напрямів удосконалення державної підтримки розвитку туризму.

ANNOTATION

Krasilych M. M. Government regulation of international tourist activity in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a Masters degree in speciality 8.03050301 “The international economy”. – Ternopil National Economic University. Ternopil, 2012.

In work there is realizable complex research of theoretical and practical aspects of the government regulation of international tourist activity in Ukraine.

On the basis of studying the mechanism of government regulation offered the proposals to improve the methods of state support of development the tourism.

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасному глобалізованому світі значення туризму полягає у формуванні позитивного впливу на економічне, політичне, соціальне та культурне життя населення країн світу. Охоплюючи широкий спектр видів економічної діяльності, туризм вважається найпотужнішою індустрією світу, яка невід’ємно пов’язана із рівнем розвитку держави, в якій вона функціонує.

Крім того, розвиток туристичної індустрії істотно впливає не лише на економічне, культурне та інші сфери життя країни, але й на різні сектори економіки, серед яких виробництво товарів, торгівля, транспорт, зв’язок та інші і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки.

Саме тому, туристична галузь, як будь-яка інша сфера господарської діяльності, потребує підтримки з боку держави та її вміння швидко реагувати на зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища функціонування туристичної сфери.

Зважаючи на це, важливо, щоб управління туристичною діяльністю носило комплексний характер та охоплювало всі сфери туристичної індустрії.

Серед науковців дослідженням питання державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні займалися Семенов В., Омельчак К., Кравчук І., Шупік Б., Килин О., Гусякова О., Кирієнко О., Войтушенко О., Діденко А., Манзюк В., Станіславська Г., Валінкевич Н., Матвійчук Л., Давиденко Л. та інші. На основі їхніх досліджень у даній роботі розглянуто теоретичні аспекти регуляторної політики держави у сфері міжнародного туризму та шляхи вдосконалення механізму державної підтримки розвитку туризму в Україні.

Незважаючи на їх значний науковий внесок у дослідження державного регулювання міжнародної туристичної діяльності, окремі теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми вивчені недостатньо. Це зумовлено тим, що міжнародний туризм лише почав активно розвиватися серед інших галузей господарської діяльності України. Саме тому, проблема поглибленого вивчення особливостей державного

регулювання міжнародного туризму в Україні та вироблення єдиного підходу до визначення основних напрямів державної політики підтримки та сприяння розвитку однієї з найбільш прибуткових галузей господарювання набуває актуальності.

Мета і завдання дослідження. Мета дипломної роботи полягає в уточненні та доповненні теоретичних аспектів, а також виробленні практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні.

Відповідно до мети у роботі поставлено наступні завдання:

- розкрити суть та уточнити функції міжнародного туризму та класифікацію суб'єктів туристичної галузі;
- визначити інституційні засади та механізм державного регулювання туристичної діяльності;
- охарактеризувати ринок туристичних послуг та проаналізувати механізм регулювання туристичної діяльності в Україні;
- дослідити світовий досвід державного регулювання міжнародної туристичної діяльності;
- визначити перспективи розвитку міжнародного туризму та пов'язані з ними напрями вдосконалення державного регулювання розвитку туризму в Україні;
- запропонувати заходи щодо вдосконалення механізму державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є міжнародна туристична діяльність в Україні.

Предметом дослідження є державне регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань у дипломній роботі було використано такі методи дослідження:

- методи аналізу і синтезу – для дослідження сучасного стану розвитку туризму та ринку туристичних послуг, а також механізму державного регулювання туристичної галузі в Україні;

- статистичний метод – для розгляду процесів розвитку туризму та державного регулювання туристичної діяльності у динаміці;
- метод описового моделювання – для дослідження світової практики державного регулювання та визначення напрямів розвитку міжнародної туристичної діяльності.
- методи порівняння і елімінації – для визначення особливостей та специфіки державного регулювання в різних країнах світу та вироблення практичних рекомендацій щодо використання світового досвіду в Україні;

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі й нормативно-правові акти, матеріали Державного агентства з туризму та курортів, статистичні дані Державного комітету статистики України та міжнародних організацій, публікації вітчизняних і зарубіжних учених у галузі економіки, державного управління.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

- уточнено та доповнено структуру суб'єктів туристичної галузі України положеннями про те, що на сучасному етапі зростає роль та функції органів державного регулювання;
- доповнено механізм державного регулювання міжнародної туристичної діяльності положеннями про зростання ролі, як прямих, так і непрямих методів регулювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у підвищенні конкурентоспроможності країни завдяки впровадженню запропонованого комплексу заходів щодо удосконалення державного регулювання туризму, підвищенні якості надання туристичних послуг, покращенні туристичної інфраструктури держави та формуванні позитивного іміджу України у світі.

Теоретичні положення, висновки й рекомендації, запропоновані в дипломній роботі, є важливими для подальшого наукового дослідження окремих аспектів проблеми державного регулювання туристичної галузі, для вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази в Україні щодо розвитку туризму.

Апробація результатів дипломної роботи. Основні положення і результати дослідження відображені у матеріалах третьої всеукраїнської наукової web-конференції молодих вчених “Особенности развития регионов Украины в новых экономических условиях” (Сімферополь, 2012).

Мета і завдання дипломної роботи обумовили її **структуру**: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 119 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 11 таблиць, 17 рисунків. Список використаних джерел містить 98 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Суть та функції міжнародного туризму та ринку туристичних послуг

Туризм як складне соціально-економічне явище характеризується багатьма визначеннями, що їх постійно вдосконалюють. Однозначного визначення, котре повністю відображало б його сутність, туризм ще не отримав, хоча це має велике значення для розуміння його структури та внутрішніх процесів.

Одне з найперших визначень туризму, що його використовують найширше, запропонували В. Хунцікер і К. Крапф: “Туризм – це низка явищ і взаємин, які виникають у результаті подорожі, якщо вона не приводить до постійного місця перебування у певному місці та не пов’язана з отриманням прибутку” [1, с. 81].

Поняття “туризм” по-різному трактують не тільки вчені, а й туристичні організації.

У Манільській декларації зі світового туризму (1980 р.) підкреслено, що туризм – один із видів активного відпочинку, подорожі, що здійснюють із метою пізнання тих чи інших районів, нових країн і поєднують у деяких країнах із елементами спорту.

У матеріалах Всесвітньої конференції з туризму, що її ЮНВТО провела у 1981 р. в Мадриді, зазначено, що “туризм – це подорожі, які здійснюють із метою пізнання тих або інших районів, нових країн і поєднують у ряді країн із елементами спорту” [2, с. 18].

У 1993 р. Статистична комісія ООН прийняла ширше визначення, що розглядає туризм як діяльність осіб, котрі подорожують і перебувають у місцях, що розташовані за межами їх звичайного середовища проживання і протягом періоду, що не перевищує одного календарного року, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями.

Міжнародна асоціація наукових експертів у сфері туризму визначає туризм як “сукупність відносин і явищ, що виникають під час переміщення та перебування людей у місцях, відмінних від їхнього постійного місця проживання і роботи”.

Наявні визначення туризму можна об’єднати у дві групи. Одні стосуються окремих економічних, соціальних, правових та інших аспектів туризму і є вузькоспеціальними. Вузькоспеціальні визначення не розкривають усієї різноманітності внутрішніх і зовнішніх зв’язків туризму як суспільно-економічного явища. Інші – охоплюють поняття туризм у цілому, розкривають його внутрішній зміст і є концептуальними [1, с. 81-84].

Згідно статті 4 Закону України “Про внесення змін до Закону України” “Про туризм” від 18 листопада 2003 року, залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об’єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для інвалідів; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо [3].

Згідно з Стандартною Міжнародною Класифікацією Видів Діяльності в Туризмі, розробленою Всесвітньою Туристичною Організацією та прийнятою Статистичною комісією ООН у 1993 році, існує класифікація видів туризму за наступними ознаками:

- за напрямом туристичного потоку;
- за метою відпочинку;
- за джерелами фінансування;
- за способом пересування;
- за способами розміщення;
- за кількістю учасників подорожі;

– за способом організації (рис. 1.1) [4].

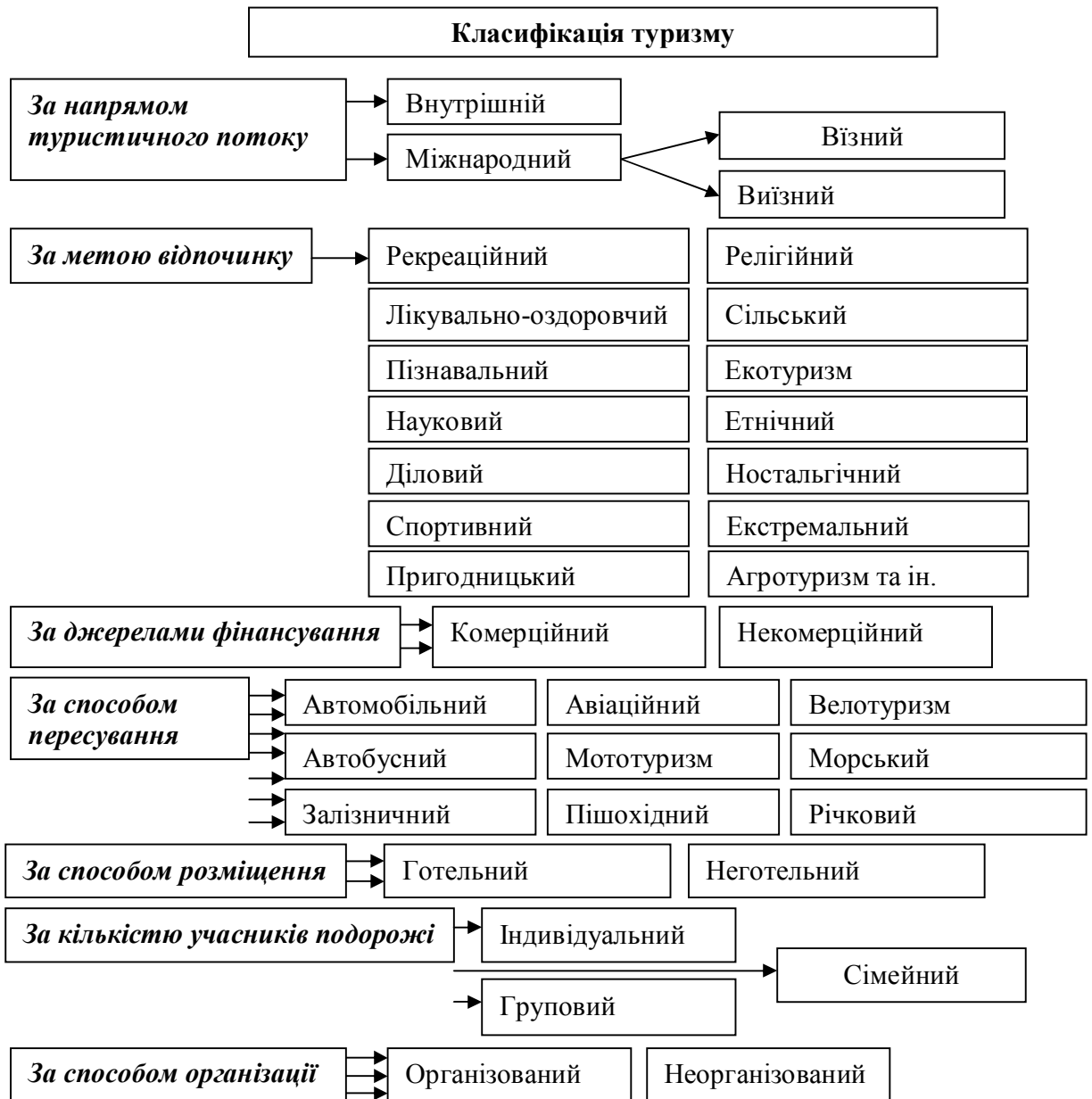

Рис. 1.1. Класифікація видів туризму

Вперше визначення “міжнародний туризм” було дано у 1937 р. на Конференції експертів із статистики Ліги Націй [5].

Міжнародний туризм охоплює поїздки осіб, що подорожують з туристичними цілями за межі країни постійного проживання. Перетин державного кордону для них пов’язаний з певними формальностями: оформленням

закордонних паспортів і віз, проходженням митних процедур, валютним і медичним контролем. Ці правила вводяться державою в цілях боротьби з незаконною міграцією, міжнародним тероризмом, торгівлею наркотиками, проституцією і т.д. і забезпечують встановлений порядок в'їзду в країну і виїзду з неї. Спеціальні служби перевіряють дотримання туристами паспортно-візового режиму, вимог щодо вакцинації (щеплень), правил і умов провезення через кордон речей, товарів, валютних коштів і проведення операцій по обміну валюти [6, с. 68].

Виділяють дві форми міжнародного туризму – в'їзний і виїзний, які різняться за напрямком туристського потоку. Один і той самий турист може бути класифікований одночасно як такий, що в'їжджає і такий, що виїжджає залежно від того, відносно якої країни відбувається його переміщення.

Внутрішній туризм, на відміну від міжнародного, не пов'язаний з перетином державного кордону і, відповідно, не потребує дотримання туристських формальностей. Він являє собою міграційні потоки людей у межах країни постійного проживання з туристською метою. Національна грошова одиниця, що використовується щодня, продовжує залишатися засобом обігу, а рідна туристу мова – засобом спілкування.

Незважаючи на істотні відмінності, міжнародний і внутрішній типи туризму виступають свого роду каталізатором міжнародного туризму. Він сприяє освоєнню нових рекреаційних ресурсів і районів, створенню інфраструктури туризму, підготовці фахівців і тим самим сприяє інтеграційним процесам та формуванню єдиного світового туристичного простору [7, с. 170].

У сучасній науковій вітчизняній і зарубіжній літературі існує багато підходів до визначення поняття “міжнародний туризм”, серед яких:

- міжнародний туризм як різновид рекреації;
- міжнародний туризм як система і форма проведення вільного часу шляхом використання сфери послуг у подорожах, які поєднують активний відпочинок і зміцнення здоров'я особи з підвищенням його загальної культури;

- міжнародний туризм як форма міграції населення;
- міжнародний туризм як складне соціально-економічне явище.

Таким чином, міжнародний туризм – це сукупність взаємин між туристом і виробниками туристичних продуктів та послуг, які виникають у процесі їхнього споживання за межами країни постійного проживання, тривалістю не більше року. За суттю міжнародний туризм є одним із видів рекреації, реалізація якого фактично не обмежена у просторі, її забезпечують наданням різноманітних туристичних послуг [1, с.81-84].

З поняттям туризму невід’ємно пов’язане поняття туриста. У Законі України “Про туризм” сказано, що турист – це особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов’язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін [3].

Міжнародний (іноземний) турист визначається як особа, яка подорожує з метою туризму в іншу країну, що не є країною її постійного проживання, і знаходиться за межами звичного для неї середовища протягом не менше 24 годин без заняття оплачуваною діяльністю.

Міжнародними туристами вважаються особи, які подорожують:

- з метою відпочинку, лікування, відвідування родичів та ін.;
- з метою участі в семінарах, конгресах (наукових, дипломатичних, релігійних, адміністративних, атлетичних тощо);
- з діловими цілями;
- в морському круїзі, навіть якщо вони залишаються на судні менш, ніж 24 години.

До категорії міжнародних туристів не включають і відповідно не враховують у статистиці туризму:

- осіб, які працюють у країні перебування і отримують за це грошову винагороду
- іноземних робітників;

- мігрантів, в тому числі утриманців і супроводжуючих;
- осіб, які прибувають з метою навчання на строк понад шість місяців;
- військовослужбовців, їх утриманців та членів сімей, за винятком прибуття з метою туризму;
- працівників дипломатичних служб, а також утриманців, членів сімей, обслугову працівників дипломатичних служб;
- мешканців прикордонних територій, які постійно мігрують з метою пошуку роботи;
- осіб, які залишаються на постійне проживання у країні перебування;
- осіб, які здійснюють подорожі з метою державної служби (державні діячі, члени делегацій, дипломатії, торговельні місії, військовослужбовці та ін.);
- учасників наукових експедицій;
- осіб, які в юридичному значенні не в'їхали до країни (наприклад, пасажери авіалайнерів, які не залишають транзитної зони аеропорту) – транзитні подорожуючі;
- учасників подорожі транспортним засобом (потягом, автобусом тощо), які ночують в транспортному засобі;
- члени екіпажів морських та повітряних суден, залізничних потягів, які ночують на судні або у вагоні потягу, або не проводять ніч в місці відвідування;
- подорожуючі, які проїжджають через країну без зупинки, навіть якщо їхня подорож триває понад 24 години.

У випадку, якщо особа виїжджає зі свого постійного місця мешкання з туристською метою на термін до 24 годин, вона вважається екскурсантом [8, с. 19-20].

Рекреаційний туризм – це туризм з метою відпочинку, оздоровлення і лікування. В основі рекреаційного туризму лежить потреба у відновленні фізичних та духовних сил людини.

Екскурсійний туризм є найбільш поширеною формою туризму, що являє собою подорож із пізнавальною метою та передбачає ознайомлення з історичними, культурними, природними та іншими пам'ятками.

Науковий туризм – вид туризму, що включає поїздки з метою участі в різних конгресах, симпозіумах і нарадах науковців, а також участь у різноманітних наукових експедиціях людей, які не є науковцями, але мають бажання, за окрему оплату, брати у них участь. Це учасники археологічних розкопок, екологічних експедицій і навіть антарктичних станцій.

Діловий туризм – це туризм з метою виконання професійних обов'язків у місці перебування. До сфери ділового туризму належить організація різних конференцій, семінарів, симпозіумів тощо. Тут велике значення має наявність при готельних комплексах спеціальних залів, обладнання для зв'язку (телефони, факси, інтернет), приміщення для ведення переговорів та ін.

Лікувально-оздоровчий туризм – це туризм з метою лікування різних захворювань організму. Розрізняють кілька видів оздоровчого туризму, що характеризуються природними засобами впливу на людський організм: кліматолікування, бальнеологічне лікування, грязелікування тощо.

Спортивний туризм – поїздки з метою участі в спортивних заходах та підтримки улюблених команд. Основною категорією учасників спортивного туризму є керівники спортивних команд, організатори змагань, об'єднання вболівальників та окремі громадяни. Виділяють два підвиди спортивного туризму: активний та пасивний. В основі активного туризму лежить потреба займатися спортом особисто, тоді в основі пасивного туризму є інтерес до спорту в цілому, тобто подорож з метою відвідування змагань або спортивних ігор.

Пригодницький туризм – туризм пов'язаний із фізичними навантаженнями, а іноді і з небезпекою для життя. При організації таких турів, пригоди можуть бути підготовлені спеціально і забезпечені всіма можливими засобами безпеки.

Релігійний туризм – подорож, яка має за мету виконання релігійних процедур, місій, відвідування святих місць тощо. Виділяють два підвиди: відвідування культових будівель під час релігійних свят та відвідування святих місць з метою відпущення гріхів.

Соціальний туризм – це подорож із метою участі в громадських заходах, таких як мітинги, демонстрації, публічні виступи, марші [9, 10, 11].

Сільський туризм згідно словника британця С. Медліка (1993) – відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Початок його розвитку припадає на останню третину ХХ ст., коли на зміну трьох “S” (“Sun-Sea-Sand”) – сонце, море і пісок прийшла концепція трьох “L” (“Landscape-Lore-Leisure”) – пейзаж, традиція, дозвілля. Його головним завданням є надання послуг відпочинку для жителів міста та ознайомлення іноземних туристів з традиціями та побутом місцевих жителів [12, с. 122].

Екотуризм – це форма відпочинку, при якій відпочиваючі основну частину активного відпочинку витрачають на знайомство з природою, правилами та нормами поведінки в ній і навіть беруть безпосередню участь в різноманітних екологічних акціях. Екотуризм може мати як стаціонарну форму, так і експедиційну. При стаціонарному екотуризмі, відпочиваючі знайомляться з навколишньою природою на заздальгідь розроблених екологічних стежках під керівництвом професійних екскурсоводів. Крім того, вони можуть проживати на базах, або в садибах сільського зеленого туризму поблизу заповідних територій різного рангу та відвідувати їх під керівництвом лісників та егерів. Експедиційний екотуризм передбачає проживання в різних місцях та різних умовах та знайомство з природою “на осліп”. Група відпочиваючих вибирає певний район відпочинку і проходить його, як класична група туристів пішохідників, але головну увагу звертає на екологічний стан території.

Агротуризм – відпочинковий туризм, що передбачає використання дворогосподарства та часткову або повну участь відпочиваючих у власному

обслуговуванні. Обов'язковою умовою є винаймання різного роду помешкання. Це може бути будинок, тимчасове житло (типу бунгало або стаціонарний намет). Головною метою відпочиваючих в агрооселях є, крім власне відпочинку, знайомство з способами ведення господарства.

Екстремальний туризм – туризм, який пов'язаний з великими фізичними навантаженнями і, як правило, з ризиком для власного життя. Розрізняють декілька видів екстремального туризму, але всіх їх можна поділити на спеціально підготовлені та природні.

Ностальгічний туризм в перекладі з грецької означає “туга за батьківщиною, духовна слабкість за минулим”.

Одним із підвидів ностальгічного туризму є етнічний туризм. Це, як правило, відвідування родичів, які опинились по різні сторони кордону [10].

Організований туризм – це туризм, який передбачає надання відповідними туристичними підприємствами туристу комплексу послуг з екскурсійного обслуговування, транспортного перевезення, проживання, харчування тощо.

Неорганізований (самодіяльний) туризм – це подорожі груп або окремих туристів, що здійснюються не за планом, передбаченим туристичними організаціями. Туристи самі обирають і розробляють маршрути свого відпочинку [13, с. 173].

Отже, можна зробити висновок, що за часи свого існування міжнародний туризм перетворився з розваги для багатих людей у масову індустрію відпочинку і оздоровлення для представників всіх прошарків населення всіх країн світу і став складовою концепцією економічного і соціального розвитку та одним з найбільш характерних проявів глобалізації [14, с. 93].

Особливістю туризму є його поліфункціональність. Поліфункціональність туризму відображається комплексним характером мотивації, що спонукає людину до подорожі, і комплексністю в організації подорожей та обслуговуванні туристів [15, с. 193].

Серед основних функцій туризму виділяють рекреаційну, культурну, екологічну, економічну, політичну, соціальну та виховну (рис. 1.2.) [16, с. 195].

Рис. 1.2. Функції туризму

Ринок туристичних послуг є економічною системою взаємодії чотирьох основних елементів: туристичного попиту, туристичної пропозиції, ціни і конкуренції [17].

Туристичний попит – це загальна кількість людей, які подорожують або бажають подорожувати, користуються туристичним устаткуванням і послугами за межами традиційного місця проживання і роботи. Основні елементи туристичного попиту наведені на рис. 1.3 [8, с. 270].

Детермінантами попиту виступають: купівельна спроможність населення (чим вищі доходи населення, тим вище попит), демографічна ситуація (наймобільнішими є особи молодшого та середнього віку, бездітні сім'ї), соціально-культурні чинники (чим вище рівень освіти, культури населення, тим

вище попит), інтенсивність реклами, суб'єктивні мотивації (особисті смаки, інформованість, імідж тощо). Важливим фактором попиту є ціна [18, с. 18].

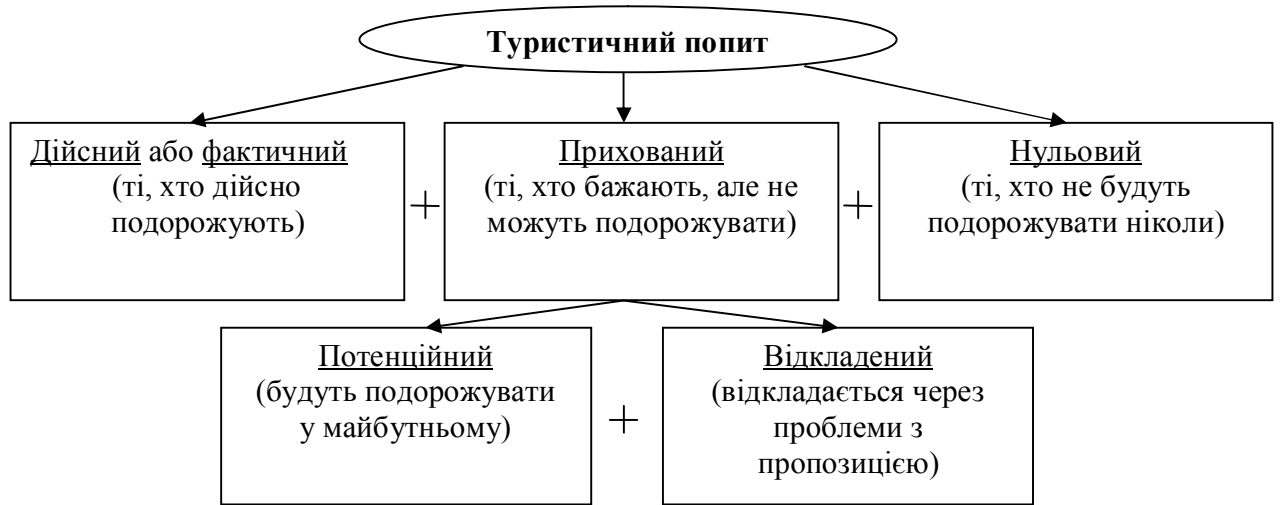

Рис. 1.3. Складові туристичного попиту [8, с. 270]

Туристична пропозиція – це все те, що пропонується туристу для задоволення його потреб під час подорожі (проживання, харчування, розваги тощо). Загальна структура туристичної пропозиції наведена на рис. 1.4 [8, с. 270-274].

Детермінантами пропозиції виступають: платоспроможний попит, кількість виробників туристичних послуг, рівень розвитку туристичної галузі в цілому, рівень використання потенціалу туристичних ресурсів, ціна (обсяг пропозиції зростає при зростанні ціни).

Ринок туристичних послуг постійно прямує до стану рівноваги – повного задоволення платоспроможного попиту на туристичні продукти пропозицією відповідної якості. Але з появою нових вимог споживачів, нових регіональних сегментів, нових турів, нових форм менеджменту і маркетингу та ін. він переходить до стану дисбалансу. Таким чином, ринок туристичних послуг постійно відхиляється від урівноваженого стану. Це передусім пов'язано з тим, що попит є мобільнішим за порівняно нерухому, негнучку пропозицію. Сприятли

наближенню ринку туристичних послуг до стану рівноваги покликані держава та різноманітні регулятивні організації [18, с. 19].

Рис 1.4. Складові туристичної пропозиції [8, с. 274]

Об'єктом туристичного ринку є послуга, специфічними рисами якої є комплексність (завжди є комплексом послуг розміщення, харчування і т.д., що забезпечують реалізацію мети подорожі); мобільність (обов'язкове переміщення споживача до місця обслуговування); нероздільність процесу обслуговування, який є процесом безперервним, оскільки тільки так може бути реалізована мета подорожування (при цьому момент виробництва і споживання туристичної послуги співпадає в часі і в просторі, а якість обслуговування можна оцінити лише в момент споживання); ритмічність (механізм регулювання попиту та пропозиції в даному випадку ґрунтується на постійній мінливості попиту та відносній стабільності пропозиції). Крім послуг туристи можуть купувати товари

туристичного призначення – карти, листівки, сувеніри, книги, туристичне спорядження [19, с. 99].

Туристичний продукт – це комплекс туристичних послуг, благ та товарів, що забезпечують реалізацію мети подорожі [18, с. 18]. Формування туристичного продукту складається з послуг багатьох підприємств, які безпосередньо пов'язані з обслуговуванням людей на відпочинку і під час подорожі. До них відносяться транспортні компанії, заклади харчування, готелі, екскурсійно-пізнавальні організації, гральні заклади, спортивні і курортні організації і т.п.

Тур – це первинна одиниця туристичного продукту, яка реалізується споживачу як єдине ціле, на визначений маршрут та конкретний термін. Складовими туру є маршрут, програма та комплекс послуг по життєзабезпеченню туриста, в межах яких реалізується на відповідному якісному рівні мета подорожування.

Суб'єктами ринку туристичних послуг є юридичні і фізичні особи, які є виробниками, посередниками і споживачами туристичного продукту чи послуги. Споживачами туристичного продукту і послуги є туристи, екскурсанти, відвідувачі. До виробників туристичного продукту і послуг належать відповідно туристичні оператори і безпосередні виробники, до посередників – турагенти і турбюро. Обидва суб'єкти працюють з метою отримання прибутку і задоволення потреб споживачів [19, с. 99-100].

Відповідно до Закону України “Про туризм”:

- туристичні оператори – це юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг, і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність;
- туристичні агенти – це юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які

здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг, і які в установленому порядку отримали ліцензію на турагентську діяльність [20, с. 90].

Структуру суб'єктів туристичного ринку доцільно розширити, додавши державні органи влади, які мають безпосереднє відношення до туристичної галузі України, хоч і не беруть участі у створенні туристичного продукту (рис. 1.5).

Примітка. Складено автором за даними [8, 19].

Рис. 1.5. Суб'єкти туристичної галузі в Україні

Механізм функціонування ринку турпослуг зображений на рис. 1.6 [19, с. 100].

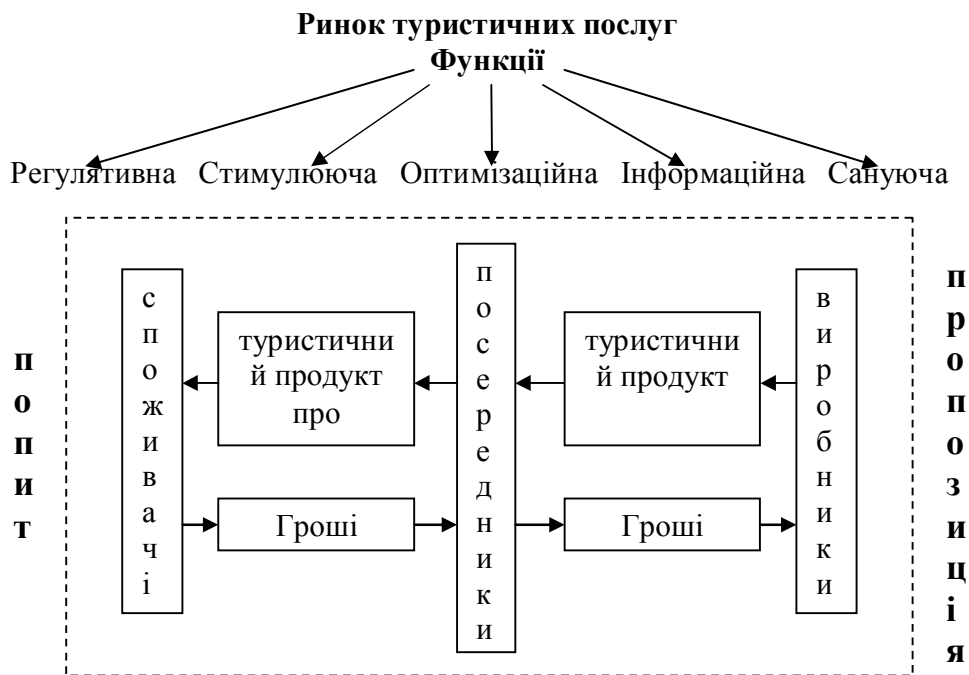

Рис. 1.6. Логічна схема функціонування ринку туристичних послуг

Туристичний ринок є відкритою системою, на яку впливає безліч факторів таких як природні, соціально-економічні, політичні. Розрізняють наступні внутрішні чинники, що впливають на формування ринку туристичних послуг: рівень соціально-економічного розвитку країни (зайнятість населення, демографічна ситуація, міграційні процеси, розвиток сфери послуг та транспорту, галузей виробництва, НТП, історичні чинники формування економіки, структура населення); якість життя населення (соціально-культурні, житлово-побутові, екологічні умови життя, рівень прибутків населення тощо); соціально-політична ситуація (суспільний устрій, розвиток громадсько-політичного життя та інше). До зовнішніх чинників впливу на формування та функціонування туристичного ринку можна віднести економічну та політичну стабільність держави, її участь в міжнародних організаціях різного рівня та типу, характер двосторонніх відносин, ступінь інтегрованості в світогосподарську систему [4].

Значення ринку туристичних послуг для економіки країни проявляється в тому, що він: створює нові робочі місця і виступає каталізатором прискореного розвитку національної економіки; виступає як механізм перерозподілу національного доходу на користь країн, що спеціалізуються на туризмі; є мультиплікатором зростання національного доходу, зайнятості та розвитку місцевої інфраструктури і зростання рівня життя місцевого населення; характеризується високим рівнем ефективності і швидкою окупністю інвестицій; виступає ефективним засобом охорони природи та культурної спадщини, оскільки саме ці елементи складають основу його ресурсної бази [20, с. 22].

1.2. Інституційні засади державного регулювання міжнародного туризму

Необхідність впливу органів державної влади на розвиток туризму доведена світовою практикою. Так, в Гаазькій декларації по туризму, прийнятій у 1989 р. зазначено, що туризм має плануватися державною владою на комплексній і послідовній основі з урахуванням усіх аспектів цього феномена.

В більшості країн світу з метою формування та реалізації туристичної політики на державній основі створені центральні органи виконавчої влади – національні туристичні організації та інші інститути, основними завданнями яких є загальне управління розвитком туризму, збільшення фінансових надходжень від іноземного туризму, розширення туристичного сезону і напрямів туристичних потоків у нові туристичні регіони країни.

В межах своїх повноважень державні туристичні організації проводять рекламну, організаційну та дослідницьку роботу, займаються регулюванням та контролем підприємств туристичної індустрії, зокрема: розробленням та регулюванням діяльності готельного бізнесу, контролем цін, класифікацією, видачею ліцензій та дозволів на будівництво, модернізацію і розширення об'єктів, розробленням правил та регулюванням діяльності турагентств і туроператорів,

питаннями законодавства, здійсненням контролю за його виконанням, видачею ліцензій на відкриття туристичних організацій, їх класифікацією [21, с. 14].

Державне регулювання має також сприяти здійсненню маркетингових досліджень, рекламно-інформаційній діяльності, організації та проведенню міжнародних туристичних виставок, конференцій, семінарів, формуванню базового пакету інвестиційних проектів щодо розвитку туристичної інфраструктури тощо [22, с.42].

Згідно Закону України “Про внесення змін до Закону України” “Про туризм” від 18 листопада 2003 року, регулювання туризму в Україні здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції.

Верховна Рада України в галузі туризму здійснює визначення основних напрямів державної політики в галузі туризму, правових засад регулювання відносин у галузі туризму, забезпечує їх удосконалення та адаптацію із загальновизнаними нормами міжнародного права. Відповідно до Конституції України Верховна Рада України розглядає також й інші питання, що стосуються туризму.

Питання державного управління та забезпечення реалізації державної політики в галузі туризму, розроблення й затвердження програми розвитку туризму в Україні, фінансування виконання програм відповідно до бюджетного законодавства, прийняття нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі туристичної діяльності, забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів і вжиття заходів для їх збереження, а також сприяння розвитку туристичної індустрії та створенню ефективної туристичної інфраструктури, забезпечення безпеки туристів, захисту їх прав, інтересів і власності,

забезпечення реалізації державної інвестиційної політики в галузі туристичної діяльності, здійснення міжнародного співробітництва в галузі туризму входять в обов'язки Кабінету Міністрів України відповідно до Конституції та законів України. Крім того, Кабінет Міністрів України готує та подає на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо обсягів бюджетних коштів для фінансової підтримки проектів і програм з розвитку туризму, інформує Верховну Раду України про виконання програми розвитку туризму в Україні, створює державну систему наукового забезпечення в галузі туристичної діяльності, вирішує інші питання, віднесені Конституцією та законами України до його повноважень.

Повноваження центрального органу виконавчої влади в галузі туризму полягають в організації та забезпеченні реалізації державної політики в галузі туризму, виконанні Закону та нормативно-правових актів, підготовці проектів нормативно-правових актів у галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери, внесенні пропозицій щодо удосконалення туристичного законодавства, забезпеченні реалізації програм розвитку туризму в Україні. Центральний орган виконавчої влади також організовує облік туристичних ресурсів України, забезпечує їх раціональне використання та охорону, розробляє стандарти діяльності з метрології та сертифікації, організовує здійснення контролю за якістю наданих туристичних послуг, реалізує державну інвестиційну політику в галузі туризму та курортно-рекреаційній сфері, дбає про розробку програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури, бере участь у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів, визначенні пріоритетних напрямів наукових досліджень у галузі туризму та проведенні науково-дослідних робіт у цій галузі, проводить дослідження туристичного ринку, готує і поширює інформацію про Україну і її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині держави. Крім цього, розробляє, укладає і виконує міжнародні договори в галузі туристичної діяльності, представляє країну у міжнародних туристських організаціях і на міжнародних заходах щодо туризму,

сприяє розширенню міжнародного співробітництва, утвердженню України на світовому туристичному ринку, сприяє координації діяльності органів виконавчої влади, суб'єктів підприємницької діяльності, їх об'єднань, що здійснюють діяльність у галузі туризму, надає суб'єктам туристичної діяльності методичну, консультативну та іншу допомогу.

Інші центральні органи виконавчої влади забезпечують реалізацію державної політики в галузі туризму, здійснюють підготовку пропозицій щодо реалізації державної політики в галузі туризму, беруть участь у створенні організаційно-правових та економічних механізмів реалізації державної політики в галузі туризму [3].

Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України – Міністра інфраструктури України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів є Держтуризмкурорт України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт України).

Держтуризмкурорт України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства інфраструктури України, іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України та Міністра інфраструктури України.

Основними завданнями Держтуризмкурорту України є реалізація державної політики у сфері туризму та курортів, а також внесення пропозицій Віце-прем'єр-міністру України – Міністру інфраструктури України щодо її формування.

Держтуризмкурорт України відповідно до покладених на нього завдань:

– узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Віце-прем'єр-міністру України –

Міністру інфраструктури України для погодження і внесення їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

– за дорученням Віце-прем'єр-міністра України – Міністра інфраструктури України в установленому порядку бере участь у діяльності міжнародних організацій та забезпечує виконання зобов'язань, що випливають з членства в таких організаціях;

– за дорученням Віце-прем'єр-міністра України – Міністра інфраструктури України бере участь у розробці міжнародних договорів;

– здійснює організацію роботи та контроль за виконанням загальнодержавних програм, планів, заходів з питань запобігання корупційним, економічним та іншим правопорушенням;

– забезпечує організаційну, методичну, експертно-аналітичну, інформаційну та іншу діяльність Держтуризмкурорту України з питань загального діловодства та обмеженого користування документами з грифом “Для службового користування”;

– забезпечує зв'язок з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю та засобами масової інформації; інформаційне наповнення веб-сайту Держтуризмкурорту України; поширення серед засобів масової інформації офіційної інформації про діяльність Держтуризмкурорту України;

– видає ліцензії на право здійснення туроператорської діяльності;

– здійснює контроль за додержанням ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності;

– видає свідоцтва про присвоєння об'єктам туристичної інфраструктури (готелям, іншим об'єктам, призначеним для надання послуг з розміщення, установам харчування, курортним установам тощо) відповідної категорії;

– веде реєстр свідоцтв про встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури;

- видає дозволи на право здійснення туристичного супроводу;
- готує та поширює інформацію про Україну і її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині держави;
- організовує створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сферах;
- організовує поширення соціальної реклами в галузі туризму та курортів;
- формує та веде Державний реєстр суб'єктів туристичної діяльності;
- організовує ведення обліку туристичних ресурсів України, забезпечує їх раціональне використання та охорону;
- забезпечує розвиток в'їзного та внутрішнього туризму та курортів;
- бере участь у підготовці навчальних планів і програм навчання фахівців у галузі туризму та курортів, їх професійній підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації;
- організовує та виконує роботи із стандартизації та сертифікації туристичних послуг;
- забезпечує створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів України, а також бере участь у створенні та веденні Державного кадастру природних лікувальних ресурсів України;
- в межах компетенції бере участь у здійсненні рятувальних заходів на об'єктах туристичних відвідувань;
- вносить пропозиції щодо розробки програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури;
- виконує функції з управління об'єктами державної власності;
- організовує розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держтуризмкурорту України;
- здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на нього Президентом України.

Держтуризмкурорт України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Віцепрем'єр-міністра України – Міністра інфраструктури України, і звільняє з посади Президент України [23].

При Держтуризмкурорті утворена Громадська рада, що діє на підставі постанови Кабінету Міністрів України “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики”, як консультативно-дорадчий орган [24].

В обов'язки Громадської ради входить:

- отримувати в установленому порядку від відповідного органу виконавчої влади інформацію, необхідну для своєї роботи;
- утворювати постійні та тимчасові робочі органи (комітети, комісії, експертні групи) відповідно до напрямів роботи ради;
- залучати до своєї роботи представників місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, вітчизняних і міжнародних експертних та наукових організацій (за згодою їх керівників), а також окремих фахівців;
- проводити асамблеї, конференції, збори тощо.

Основними завданнями Громадської ради є:

- 1) координація роботи щодо забезпечення розвитку туристичного потенціалу та залучення інвестицій в туристичну галузь;
- 2) створення умов для подальшого розвитку внутрішнього туризму;
- 3) забезпечення методично-консультативної та організаційної роботи щодо розвитку туристично-рекреаційної сфери;
- 4) розробка та подання на розгляд пропозицій до плану проведення консультацій з громадськістю за визначеною тематикою із зазначенням переліку питань, строків та етапів, порядку оприлюднення інформації про проведення консультацій та врахування їх результатів;

5) опрацювання отриманих за результатами проведення консультацій з громадськістю пропозицій і зауважень з питань формування та реалізації державної політики в галузі туризму;

б) систематичне інформування громадськості, зокрема через засоби масової інформації, про свою діяльність, прийняті рішення та стан їх виконання [25].

Представницькими органами місцевого самоврядування є сільські, селищні та міські ради, які відповідно затверджують місцеві програми розвитку туризму, виділяють кошти з місцевих бюджетів для фінансового забезпечення місцевих програм розвитку туризму, доручають своїм виконавчим органам фінансування місцевих програм розвитку туризму за рахунок коштів місцевого бюджету; уживають заходів для стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність із надання туристичних послуг [22, с. 42-43].

Нині туристичне законодавство України складається з двох частин. Перша – Конституція України, закони України, укази Президента та постанови Кабінету Міністрів України, що прямо чи опосередковано стосуються розвитку туристичної галузі, друга – численні міжнародні договори щодо розвитку туризму, у яких бере участь Україна [18].

Закон України “Про туризм” від 15.09.95 р. № 324/95-ВР (зі змінами та доповненнями) є основним документом, який регулює відносини, пов’язані з організацією і здійсненням туризму на території України. Він спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров’я, на безпечне для життя і здоров’я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав під час здійснення туристичних подорожей, установлює засади раціонального використання туристичних ресурсів і регулює відносини, пов’язані з організацією і здійсненням туризму на території України. Майнові відносини в галузі туризму, засновані на рівності, автономії волі та майновій самостійності їх учасників, регулюються Цивільним кодексом України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами

та доповненнями) та Господарським кодексом України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами та доповненнями) з урахуванням особливостей, встановлених Законом № 324/95-ВР [26].

На вдосконалення механізмів здійснення туристичної діяльності в країні спрямовано ряд указів Президента України, зокрема: “Про основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року” від 10 серпня 1999 року; “Про підтримку розвитку туризму в Україні” від 02 березня 2001 року; “Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму” від 14 грудня 2001 року; “Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України” від 11 березня 2003 року.

Для оптимізації розвитку туристичної галузі в Україні прийнято і низку важливих постанов Кабінетом Міністрів України, зокрема: “Про заходи подальшого розвитку туризму” від 29 квітня 1999 року; “Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки” від 29 квітня 2002 року; “Про утворення Наукового центру розвитку туризму” від 17 серпня 2002 року; “Про затвердження заходів щодо підтримки розвитку молодіжного та дитячого туризму” від 12 травня 2004 року; “Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного і внутрішнього туризму” від 27 червня 2003 року, “Про затвердження плану заходів щодо державної підтримки розвитку сільського зеленого туризму на 2006-2010 роки” від 3 липня 2006 року і нарешті “Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2010-2015 роки”.

На рівні Кабінету Міністрів України та Державного агентства з туризму і курортів підписано низку двосторонніх договорів про співробітництво у сфері туризму, зокрема з Литвою (1993), Польщею (1994), Туреччиною (1994), Ізраїлем (1995), Тунісом (1995), Єгиптом (1995), Болгарією (1996), Хорватією (1996), Грецією (1996), Кубою (1997), Грузією (1997), Бразилією (1999), Росією (1999), Латвією (2000), Фінляндією (2000), Словаччиною (2001), Китаєм (2001), Угорщиною (2001), Австрією (2004), Чехією (2006) та іншими країнами [18].

1.3. Механізм державного регулювання міжнародного туризму

Державне регулювання туризму – це діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму згідно із цілями й пріоритетами державної туристичної політики.

Поснавши тлумачення поняття “державне регулювання” й “міжнародний туризм”, можна дійти висновку, що державне регулювання міжнародного туризму – це організуючий і регулювальний цілеспрямований вплив держави на розвиток та збільшення туристичних потоків у межах країни осіб, що постійно не проживають на її території, а також на кількість осіб, що подорожують за кордон з території постійного свого місця проживання з метою розвитку туристичної галузі й позитивного її впливу на економіку країни.

Державне регулювання міжнародного туризму не можна розглядати окремо від державного регулювання внутрішнього туризму, адже саме сукупність цих організаційних форм утворює туристичну сферу країни. Внутрішній туризм може слугувати фундаментом для розвитку міжнародного туризму, адже саме задоволення попиту всередині країни приведе до розвитку інфраструктури, що, у свою чергу, зробить країну більш привабливою для іноземних туристів.

При державному регулюванні міжнародного туризму кожна держава зацікавлена привабити якомога більше закордонних туристів до своєї країни й водночас заохотити власних громадян відпочивати в межах держави [27, с. 27].

Найбільшою особливістю, що визначає необхідність державного регулювання туризму, є те, що він може надавати максимум можливостей у сфері зайнятості. У цьому його найважливіший соціальний ефект. Прямо чи опосередковано туризм допомагає сільському господарству та промисловості, створюючи нові робочі місця та вирішуючи проблему зайнятості працездатного населення. Водночас туризм породжує непряму зайнятість у сільському

господарстві, у сфері транспорту та зв'язку, логістиці, будівництві та промисловості, у створенні громадської інфраструктури. Це особливо важливо в країнах, що розвиваються, подібних до України [28, с. 42].

Іще один дуже важливий фактор – вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище, який може бути безпосереднім, опосередкованим, позитивним і негативним. Туризм не може розвиватися без взаємодії з навколишнім середовищем, але, управляючи цим розвитком, можна зменшити негативний вплив і збільшити позитивний [29, с. 96].

Відповідно до Закону України “Про туризм” основними цілями державного регулювання туристської діяльності є:

- залучення громадян до раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, природним середовищем, організація оздоровлення населення;
- забезпечення раціонального використання та збереження туристичних ресурсів, становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, створення ефективної системи туристичної діяльності для забезпечення потреб внутрішнього та іноземного туризму;
- створення та вдосконалення нормативно-правової бази в галузі туризму відповідно до чинного законодавства України, міжнародних норм і правил;
- захист прав та інтересів держави в галузі туризму;
- створення сприятливого для розвитку туризму податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів контролю;
- створення економічних умов, які стимулюють розвиток туризму в Україні;
- запровадження пільгових умов для організації туристичної та екскурсійної роботи серед дітей, підлітків, молоді та інших малозабезпечених верств населення;
- заохочення національних та іноземних інвестицій в розвиток туристичної індустрії;

- встановлення порядку стандартизації, сертифікації та ліцензування в галузі туризму;
- впровадження системи статистичної звітності суб'єктів туристичної діяльності;
- визначення порядку управління державною власністю в галузі туризму;
- створення рівних можливостей на ринку туристичних послуг для суб'єктів підприємництва незалежно від форм власності, сприяння розвитку конкуренції, забезпечення дотримання у цій галузі антимонопольного законодавства;
- забезпечення безпеки туристів, захист їх прав, інтересів та майна;
- підтримка розвитку туризму в регіонах, визначення статусу окремих туристичних центрів, створення умов для пріоритетного розвитку туристичної індустрії;
- організація та розвиток системи наукового забезпечення галузі туризму, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації туристичних кадрів;
- розвиток співробітництва з зарубіжними країнами та міжнародними організаціями, участь у міжнародних програмах розвитку туризму, розробка та укладання міжнародних двосторонніх і багатосторонніх договорів у галузі туризму та визначення механізму їх реалізації.
- ліцензування, стандартизації в туристській індустрії, сертифікації туристського продукту;
- установлення правил в'їзду в Україну, виїзду з України і перебування на території України з урахуванням інтересів розвитку туризму;
- прямих бюджетних асигнувань на розробку і реалізацію державних цільових програм розвитку туризму;
- створення сприятливих умов для інвестицій у туристську індустрію;
- податкового і митного регулювання;
- надання пільгових кредитів, встановлення податкових і митних пільг туроператорам і турагентам, що займається туристською діяльністю на території

України і приваблюючи іноземних громадян для заняття туризмом на території України;

- сприяння кадровому забезпеченню туристської діяльності;
- розвитку наукових досліджень у сфері туристської індустрії;
- сприяння участі українських туристів, туроператоров, турагентів і їхніх об'єднань у міжнародних туристських програмах;
- забезпечення картографічною продукцією;
- іншими способами, застосовуваними в порядку, установленному законодавством України.

Оскільки, туристична діяльність являється однією з пріоритетних галузей національної економіки, держава здійснює її регулювання у відповідності з наступними принципами: сприяти туристичній діяльності і створювати сприятливі умови для її розвитку; визначати і підтримувати пріоритетні напрямки туристської діяльності; формувати представлення про Україну як про країну, сприятливу для туризму; здійснювати підтримку і захист українських туристів, туроператорів, турагентів і їх об'єднань [6, с. 37-42].

Завдання державного регулювання туристського бізнесу полягають у: розробленні національної концепції туризму, в якій повинен бути встановлений рівний пріоритет внутрішнього туризму і послуг іноземним туристам; розвитку масових видів туризму, доступних широким верствам населення; сприянні розвитку туризму, що забезпечує відтворення та охорону природних і культурних ресурсів країни; створенні умов для формування адресного туризму соціально незахищених верств населення; створенні можливостей для погодженого розвитку всіх численних елементів сектора туризму; поєднанні політичних, економічних, екологічних і соціальних вигод від туризму і розподіл їх усередині суспільства, зводячи при цьому до мінімуму проблеми, пов'язані з туризмом; формуванні на національному рівні необхідних координаційних структур у сфері вивчення ринку; оцінюванні можливостей розміщення, вибору типів і ступеня розвитку ви-

значних об'єктів, послуг і інфраструктури в туристському секторі; досягненні інвестиційної привабливості туризму; забезпеченні орієнтирів для постійного контролю за ходом і напрямками розвитку туризму [8, с. 65].

Основними важелями державного втручання в туристичній сфері є:

- розробка законодавчої бази, яка регламентує основні питання розвитку туристичної сфери;
- розробка антикризових програм здатних пом'якшити несприятливі наслідки нерівномірного розвитку світових економічних процесів. Загалом туристична галузь демонструє вищу стійкість у кризових ситуаціях, ніж більшість інших галузей, у тому числі завдяки значній інертності цієї сфери (створення матеріально-технічної бази, яка забезпечує задоволення потреб розвитку традиційних видів туризму триває кілька років, причому практично немає можливості швидко змінювати пропозицію відповідно до мінливого попиту).
- створення умов, які сприяють залученню інвестицій у туристичну сферу. Стабільна державна економічна політика й розробка стратегії розвитку туристичної галузі на перспективу – найвагоміші серед них;
- вирівнювання економічного розвитку регіонів за допомогою визначення пріоритетів і розмірів державної підтримки;
- координація темпів розвитку туристичної галузі й суміжних галузей;
- регулювання туристичних потоків шляхом формування попиту й розширення пропозиції у сфері туристичних послуг [30].

Методи державного регулювання туризму – це способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор економіки з метою створення умов їхнього ефективного функціонування відповідно до напрямів державної економічної політики. Кожен метод ґрунтується на використанні сукупності інструментів (регуляторів, важелів).

Методи державного регулювання класифікуються за двома ознаками: за формами впливу та засобами впливу. За формами впливу методи державного

регулювання поділяють на дві групи: методи прямого та непрямого впливу (рис. 1.7) [31, с. 160].

Рис. 1.7. Інструменти державного регулювання туристичного бізнесу в Україні

Залежно від засобів впливу виділяють правові, адміністративні, економічні та пропагандистські методи.

Методи прямого впливу на туристичну галузь безпосередньо діють на функціонування суб'єктів ринку. Такий безпосередній вплив здійснюється за допомогою інструментів адміністративно-правового характеру, які регламентують діяльність суб'єктів господарювання, та економічних інструментів прямого впливу. Останні спрямовані на регулювання темпів зростання та структури економіки, обсягів виробничого й невиробничого споживання, масштабів діяльності суспільного сектора економіки тощо. Основними інструментами прямого державного регулювання є: нормативно-правові акти, макроекономічні плани та цільові комплексні програми, державні замовлення, централізовано встановлені ціни, нормативи, ліцензії, квоти, державні бюджетні витрати, ліміти тощо.

Методи непрямого регулювання туризму – це методи, які регламентують поведінку суб'єктів ринку не прямо, а опосередковано, через створення певного економічного середовища, яке змушує їх діяти в потрібному державі напрямі. Опосередковане регулювання – це вплив на економічні інтереси. Держава втілює в життя свої рішення на підставі мотивації. У цьому контексті мотивація – це процес спонукання суб'єктів ринку до діяльності в напрямі державних пріоритетів. До методів непрямого регулювання належать інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної та інших напрямів економічної політики, а також методи морального переконування [32, с.131-133].

У методах регуляторної політики розвитку туризму виділяють такі організаційні й економічні важелі:

– державно-адміністративні важелі – це важелі управління ринковою моделлю з елементами державного регулювання розвитку та активізації сфери туризму на загальнодержавному й регіональному рівнях (складові – стратегічне планування, підтримка зовнішньоекономічної діяльності, наукові дослідження ринку рекреаційно-туристичних послуг, охорона рекреаційних ресурсів, гарантування захисту та безпеки туристів, контроль якості послуг, кадрове забезпечення);

- нормативно-правові важелі розробляються та впроваджуються центральними та місцевими органами влади; передбачають загальну організацію і правову регламентацію туристичної діяльності, створення сприятливого нормативно-правового поля для всіх суб'єктів рекреаційно-туристичного комплексу;
- фінансово-кредитні важелі спрямовані на створення сприятливого кредитного середовища для розвитку підприємницької діяльності в туристичній галузі (складові – запровадження системи мікрокредитування, пільгове кредитування суб'єктів рекреаційно-туристичного бізнесу, державне субсидювання, лізинг, тренінги з фінансово-кредитних питань для працівників галузі туризму);
- податкові важелі – передбачають оптимізацію кількості податків для підприємств рекреаційно-туристичного комплексу, надання податкових пільг під конкретні проекти, які спрямовані на вирішення регіональних і соціальних проблем, інвестування в туристичну галузь (до них належать: податкове регулювання, оптимізація кількості й величини податків у рекреаційній діяльності; створення сприятливих умов для залучення інвестицій підприємствами рекреаційно-туристичного комплексу; бюджетне фінансування програм розвитку туризму; надання податкових пільг для вирішення проблем соціального туризму);
- соціально-психологічні важелі – передбачають проведення активних пропагандистських кампаній як для зовнішнього ринку, так і для внутрішніх споживачів туристичного продукту з метою формування іміджу України як держави зі сприятливим кліматом для рекреації й туризму, підвищення соціального сприйняття туризму місцевим населенням, збереження традиційних для українців гостинності та доброзичливого ставлення до приїжджих – вітчизняних і іноземних туристів (складові – маркетингова та рекламна діяльність, інформаційно-довідкова діяльність, розробка іміджевої туристичної стратегії) [32, с.133-134].

Механізм державного управління є складним і системним утворенням, що органічно поєднує в собі ті чи інші складові. У вузькому розумінні механізм

управління – це статична єдність певних елементів, які слугують інструментом організації управлінських явищ та процесів, у широкому – це динаміка, реальне функціонування всієї статичної єдності елементів. Через такий механізм і здійснюється реалізація влади (владних відносин), зокрема в туристичній галузі.

Для регулювання підсистем галузі використовують різні групи механізмів: економічні, правові, адміністративні тощо.

Згідно з дослідженнями Всесвітньої туристської організації, можна виділити такі економічні механізми держави щодо туристичного сектора.

По-перше, виділення державних субсидій для реалізації окремих туристичних проектів. Система субсидій широко застосовується в Греції, Австрії, Франції, Італії і, особливо, у Великобританії, де субсидії спрямовуються на будівництво готелів, спортивних споруд, збереження природних ресурсів.

По-друге, надання пільгових позик за пільговими відсотками туристичним фірмам. Контроль за реалізацією проекту, під який видається позика, здійснюється протягом усього строку його реалізації.

По-третє, державне поручительство щодо позик і субсидій, наданих комерційними банками на розвиток туризму. Окремим економічним механізмом є виділення податкових пільг для фінансового стимулювання національних та іноземних інвесторів. Наприклад, в Іспанії істотні пільгові податки надають держава і місцеві органи влади щодо інвестицій в об'єкти, розміщені в зонах “національних туристичних інтересів” та ін.

До правових механізмів відносять законодавчі та нормативні акти, розроблення правил та регулювання діяльності турагенств і туроператорів.

Серед адміністративних механізмів можна виділити: послуги державних органів (видача ліцензій, дозволів, стандартизація та сертифікація туристичних підприємств), засоби переконання, інформаційно-рекламну підтримку, сприяння у міжнародній діяльності тощо [33, с.84].

Висновки до розділу 1

Вивчення теоретичних аспектів державного регулювання міжнародного туризму дозволяє зробити наступні висновки.

1. Міжнародний туризм є динамічною категорією, яка постійно вдосконалюється через появу нових можливостей для проведення дозвілля туристами. Головним чином саме заради задоволення потреб туристів у відпочинку та рекреації здійснюється розвиток туристичної галузі у цілому світі.
2. Туристичний ринок є відкритою системою, що зазнає впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, тому обов'язковою умовою успішності туристичної галузі держави є постійний моніторинг ринку туристичних послуг, з метою виявлення позитивних чи негативних тенденцій на конкретний період часу. Важливо також звернути увагу на те, що туристичний ринок є набагато вужчим поняттям, ніж туристична галузь, а тому до класичних суб'єктів туристичного ринку: виробників, посередників та споживачів варто додати органи державної влади.
3. Інституційні засади державного регулювання міжнародного туризму визначені низкою законодавчих актів, головним з яких є Закон України "Про туризм". У ньому відображені загальні положення, що стосуються державної політики у галузі туризму, а також повноваження органів державної влади щодо здійснення регулювання туристичної діяльності.
4. Механізм державного регулювання міжнародного туризму варто розглядати з позиції методів, що їх використовують органи державної влади з метою впливу на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру для забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів і вироблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери. Інструментами регулювання в галузі туризму є не лише методи прямого, але й методи непрямого впливу, за допомогою яких виконуються функції забезпечення сталого розвитку туризму.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Характеристика ринку туристичних послуг в Україні

Важливість розвитку туризму для окремої країни полягає в тому, що він виступає не лише засобом збільшення валютних надходжень в країну, але й засобом забезпечення зайнятості населення, покращення платіжного балансу і зростання ВВП, диверсифікації економіки, збільшення прибутків і підвищення рівня добробуту нації. Крім того, динамічний розвиток туризму здійснює мультиплікативний ефект на інші галузі економіки, в яких активізується інвестиційна діяльність, створюються нові робочі місця, розширюється обіг коштів [34, с. 394]. Зважаючи на це, аналіз ринку туристичних послуг доцільно розпочати з динаміки основних показників туристичного ринку.

Починаючи з 2005 по 2007 роки, кількість іноземних громадян, що відвідали Україну, мала тенденцію до збільшення з 16453,7 тис. чол. до 17334,7 тис. чол. Але вже у 2008 році кількість іноземних туристів почала поступово знижуватись і досягла 15498,6 тис. чол., що зумовлено початком світової фінансової кризи.

У той же час кількість туристів, які скористалися послугами суб'єктів туристичної діяльності, зберегла динаміку до зростання і за 2008 рік склала 3041,7 тис. осіб [35, с. 71].

В 2010 році Україну відвідали 21203,3 тис. чол., що на 2 % більше, ніж у 2009 році (табл. 2.1). Зростання обсягів в'їзного туристичного потоку протягом 2010 р. відбулося за рахунок зростання числа приватних поїздок з Росії (на 20 % або на 1,2 млн. осіб), Словаччини (на 14 % або на 70,1 тис. осіб), Угорщини (на 16 % або на 124,5 тис. осіб), Білорусі (на 3 % або на 95,3 тис. осіб) та Німеччини (на 7 % або на 8 тис. осіб). Поїздки з організованого туризму зменшилися на 17 %. Найбільше падіння туристичного потоку спостерігається з Білорусі (на 23 % або

на 39,6 тис. осіб), Канади (на 18 % або на 2 тис. осіб), Польщі (на 11 % або на 19 тис. осіб), Росії (на 34 % або на 193,3 тис. осіб) та США (на 5 % або на 2,6 тис. осіб) [36].

Таблиця 2.1

Туристичні потоки [37]

	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон - усього*	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну - усього*	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України – усього**	Із загальної кількості туристів:**			Кількість екскурсантів**
				іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи	
2000	13422320	6430940	2013998	377871	285353	1350774	1643955
2001	14849033	9174166	2175090	416186	271281	1487623	1874233
2002	14729444	10516665	2265317	417729	302632	1544956	1991688
2003	14794932	12513883	2856983	590641	344 332	1922010	2690810
2004	15487571	15629213	1890370	436311	441798	1012261	1502031
2005	16453704	17630760	1825649	326389	566942	932318	1704562
2006	16875256	18935775	2206498	299125	868228	1039145	1768790
2007	17334653	23122157	2863820	372455	336049	2155316	2393064
2008	15498567	25449078	3041655	372752	1282023	1386880	2405809
2009	15333949	20798342	2290097	282287	913640	1094170	1909360
2010	17180034	21203327	2280757	335835	1295623	649299	1953497
2011	19773143	21415296					

Примітки:

- * Включно з одноденними відвідувачами (за даними Адміністрації Держприкордонслужби України)
- ** За даними Міністерства інфраструктури України

Поїздки з службовою метою зменшилися на 10 %. Найбільше падіння туристичного потоку спостерігається з Латвії (на 10 % або на 0,7 тис. осіб), Польщі (на 2 % або на 3 тис. осіб) та Росії (на 38 % або на 110,6 тис. осіб).

В структурі в'їзного туристичного потоку частка організованого туризму зменшилась з 7% за 2009 р. до 6 % за 2010 р., частка приватного туризму

збільшилась з 89% за 2009 р. до 90 % за 2010 р., частка службових поїздок, як і за 2009 р. залишилась 4 % (табл. 2.2) [36].

Таблиця 2.2

Структура в'їзного туристичного потоку за мотивацією

Службова поїздка	0,7 млн. осіб	4% потоку	зменшення на 10% або на 84,5 тис. осіб
Організований туризм	1,2 млн. осіб	6% потоку	зменшення на 17% або на 234,7 тис. осіб
Приватний туризм	19,2 млн. осіб	90% потоку	збільшення на 4% або на 700,4 тис. осіб

Зниження в'їзного туристичного потоку з країн ЄС відбулося в основному за рахунок зменшення кількості подорожуючих з таких країн, як Польща (на 18 % або на 457 тис. осіб), Великобританія (на 4 % або на 2,5 тис. осіб), Данія (на 6 % або на 0,7 тис. осіб), Румунія (на 15 % або на 166,8 тис. осіб). Зростання в'їзного туристичного потоку з країн СНД відбулося за рахунок збільшення кількості подорожуючих з таких країн, як Азербайджан (на 14 % або на 9,4 тис. осіб), Білорусь (на 2 % або на 72,6 тис. осіб), Киргизстан (на 72 % або на 7,5 тис. осіб), Узбекистан (на 9 % або на 9,1 тис. осіб), Росія (на 13 % або на 927,4 тис. осіб) (табл. 2.3 та 2.4) [36].

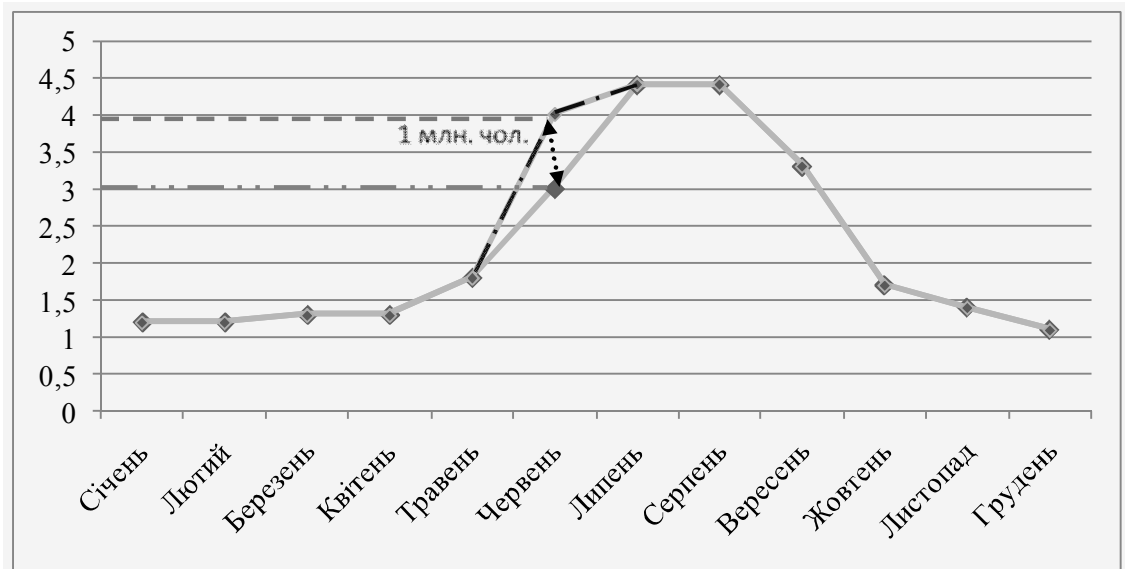
Таблиця 2.3

Структура в'їзного туристичного потоку за країнами походження

Країни СНД	15,4 млн. осіб	73% потоку	збільшення на 5% або на 747,9 тис. осіб
Країни ЄС	5,3 млн. осіб	25% потоку	зменшення на 7% або на 393,4 тис. осіб
Інші країни	458,1 тис. осіб	2% потоку	збільшення на 6% або на 26,6 тис. осіб

Проведення чемпіонату Європи з футболу в Україні внесе свої корективи в динаміку в'їзного потоку іноземних громадян у державу. Прогнозована кількість іноземних вболівальників – 1,2 млн. чоловік. Із розрахунку місткості стадіонів кількість відвідувачів може досягнути 730 тис. чоловік. І це за умови, що

вболівальник відвідає лише один матч. Найбільше зростання кількості туристів очікується у червні місяці з усередненим значенням 1 млн. чол. На рис. 2.1. показана кількість іноземців, які відвідають Україну у 2012 році за місяцями з врахуванням проведення Євро-2012.

- · — Кількість іноземних громадян, які відвідають Україну в 2012 р. з урахуванням проведення Євро-2012
- Кількість іноземних громадян, які відвідають Україну в 2012 р. без урахування проведення Євро-2012

Рис. 2.1. Прогноз кількості іноземних громадян-відвідувачів України у 2012 р. з урахуванням проведення чемпіонату Європи з футболу, млн. чол.

Додатковий приплив туристів під час чемпіонату Європи з футболу Євро-2012 збільшить кількість в'їзних туристів приблизно до 26,1 млн. чол. за 2012 рік. Завданням сьогодення України є максимальна концентрація зусиль на тому, щоб ці додаткові 1 млн. чол. іноземців стали не просто відвідувачами України, а саме тією їхньою частиною, яка скористалася нагодою побачити Україну не лише як державу, що проводить чемпіонат, а як країну з високим рекреаційним та історичним потенціалом, і цьому якнайкраще повинна посприяти детально розроблена туристична стратегія України [38, с. 28].

Таблиця 2.4

Рейтинг 10 головних країн в'їзного туризму [36]

		Осіб	Частка	2010/2009
	Всього за 2010	21 203 327	100%	2 %
1	Росія	7 881 321	37%	+13 %
2	Молдова	4 057 678	19%	- 6 %
3	Білорусь	3 056 157	14%	+2 %
4	Польща	2 085 245	10%	-18 %
5	Угорщина	941 240	5%	+16 %
6	Румунія	909 553	4%	-15 %
7	Словаччина	609 279	3%	+13 %
8	Німеччина	225 356	1%	+6 %
9	США	122 955	0,6%	+2 %
10	Узбекистан	104 719	0,4%	+9 %
	Разом 10 країн	19 993 503	94%	

Виїзний туристичний потік у 2010 році становив 17180,0 тис. чол, що на 12 % більше, ніж було у 2009 році. Зростання виїзного турпоточку відбулося за рахунок приватних та службових поїздок. Службові поїздки зросли на 3 % за рахунок збільшення кількості українських туристів, які виїжджали до Німеччини (на 11 % або на 5,3 тис. осіб), Росії (на 45 % або 54,7 тис. осіб), Словаччини (на 46 % або на 11 тис. осіб), Туреччини (на 2 % або на 0,8 тис. осіб) та Угорщини (на 16 % або на 6,6 тис. осіб). В приватних поїздках відбулося зростання на 15 % за рахунок кількості туристів, які виїжджали до Білорусі (на 14 % або 128 тис. осіб), Польщі (на 42 % або 1,1 млн. осіб), Росії (на 6 % або на 278,3 тис. осіб), Єгипту (у 2,5 рази або на 30 тис. осіб), Угорщини (на 11 % або на 176,1 тис. осіб), ОАЕ (у 2,5 рази або на 13,7 тис. осіб), Туреччини (72 % або на 41,3 тис. осіб) та Німеччини (у 3 рази або на 198,7 тис. осіб). Організовані поїздки зменшились на 10 % за рахунок зменшення кількості туристів, які виїжджали до Білорусі (на 62 % або на 29,6 тис. осіб), Польщі (на 24 % або 26,6 тис. осіб), Німеччини (на 22 % або на 10,7 тис. осіб), Росії (на 27 % або на 53,7 тис. осіб) та Туреччини (на 7 % або на 23,3 тис. осіб).

В структурі виїзного туристичного потоку частка службових поїздок скоротилась з 6 % за 2008 р. до 5 % за 2009 р., частка організованого туризму зменшилась з 12 % за 2008 р. до 9 % за 2009 р. та водночас зросла частка приватного туризму з 86 % до 88 % (табл. 2.5) [36].

Таблиця 2.5

Структура виїзного туристичного потоку за мотивацією

Службова поїздка	0,9 млн. осіб	5% потоку	збільшення на 3% або на 28,9 тис. осіб
Організований туризм	1,3 млн. осіб	7% потоку	зменшення на 10% або на 147,5 тис. осіб
Приватний туризм	15 млн. осіб	88% потоку	збільшення на 15% або на 2 млн. осіб

Зростання виїзного туристичного потоку з країн ЄС відбулося в основному за рахунок збільшення кількості туристів, які виїжджали до Польщі (на 35 % або на 1 млн. осіб), Німеччини (у 2 рази або на 193,3 тис. осіб), Італії (на 13 % або на 13,1 тис. осіб), Греції (на 61 % або на 24 тис. осіб), Угорщини (на 12 % або на 186,7 тис. осіб). Зростання виїзного турпотоку з країн СНД відбулося в основному за рахунок збільшення кількості туристів, які виїжджали до Грузії (на 32 % або на 7,7 тис. осіб), Білорусі (на 9 % або на 98,8 тис. осіб), Казахстану (на 63 % або на 1,9 тис. осіб), Росії (на 5 % або на 251,9 тис. осіб) та Туркменистану (на 42 % або на 2,8 тис. осіб) (табл. 2.6 та 2.7) [36].

Таблиця 2.6

Структура виїзного туристичного потоку за країнами походження

Країни СНД	8,3 млн. осіб	49% потоку	збільшення на 3% або на 269,3 тис. осіб
Країни ЄС	7,7 млн. осіб	45% потоку	збільшення на 22% або на 1,4 млн. осіб
Інші країни	1,1 млн. осіб	6% потоку	збільшення на 17% або на 161,8 тис. осіб

На думку Всесвітньої туристичної організації, оптимальною вважається пропорція, при якій на одного туриста, що виїжджає за кордон, припадає один іноземний турист, який приїжджає з-за кордону, і чотири співвітчизники, що подорожують територією своєї країни (внутрішній туризм). У 2006 році в Україні спостерігалася пропорція 3:1:3, у 2007 році – 1:1:6, а у 2008-2009 роках – 3:1:4, на що в деякій мірі вплинула світова фінансова криза [39].

Таблиця 2.7

Рейтинг 10 головних країн виїзного туризму [32]

		Осіб	Частка	2010/2009
	Всього за 2010	17 180 034	100%	12%
1	Росія	5 233 972	30%	+5%
2	Польща	3 999 602	23%	+35%
3	Молдова	1 889 724	11%	-5%
4	Угорщина	1 789 308	10%	+12%
5	Білорусь	1 135 094	7%	+9%
6	Румунія	503 195	3%	-8%
7	Туреччина	459 061	3%	+4%
8	Словаччина	383 961	2%	+2%
9	Німеччина	383 325	2%	↑ у 2 рази
10	Єгипет	328 623	2%	+39%
	Разом 10 країн	16 105 865	93%	

Важливим показником впливу туризму на економіку країни є показник ВВП. У розвинених країнах світу доходи від туризму становлять приблизно від 4 до 20 % ВВП. Так, у Франції питома вага туризму у ВВП країни становить 7,7 %, у Швейцарії – 8,0 %, в Австралії – 8,8 %, в Іспанії – 9,0 %. [29, с 96].

З 2005 по 2009 роки частка туризму у ВВП України мала майже незмінний показник (1,6% у 2005 році і 1,5% у 2009 році). Якщо розглядати ці показники у грошовому виразі, то у 2005 році цей показник склав 7,2 млрд. грн., а у 2009 році – 15,7 млрд. грн. (рис. 2.2).

У той же час слід зазначити, що туризм як вид діяльності має мультиплікативний ефект, і тому його вплив на розвиток економіки України та складову частку у ВВП слід розглядати з урахуванням суміжних галузей.

Протягом 2005 року у грошовому виразі туристична сфера України отримала 38,6 млрд. грн., або 8,7 % від загального ВВП, однак цей показник мав тенденцію до зростання лише до 2008 року (85,1 млрд. грн. і 9,3 % від загального ВВП). У 2009 році частка туристичної сфери у ВВП країни зменшилась і становила 84,5 млрд. грн., або ж 7,8 % від загального ВВП. Це в першу чергу пов'язано з негативними факторами у суміжних до туризму галузях, причиною яких є світова фінансова криза. На рисунку 2.3. наведені показники частки туризму та суміжних галузей у ВВП країни [35, с. 71].

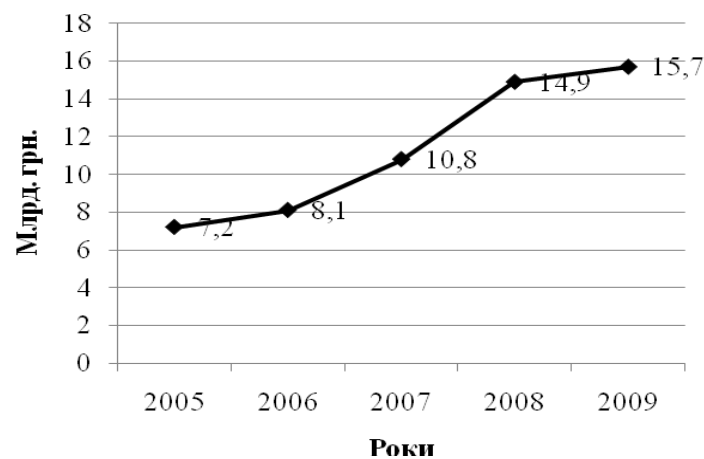

Рис. 2.2. Частка туризму у ВВП України

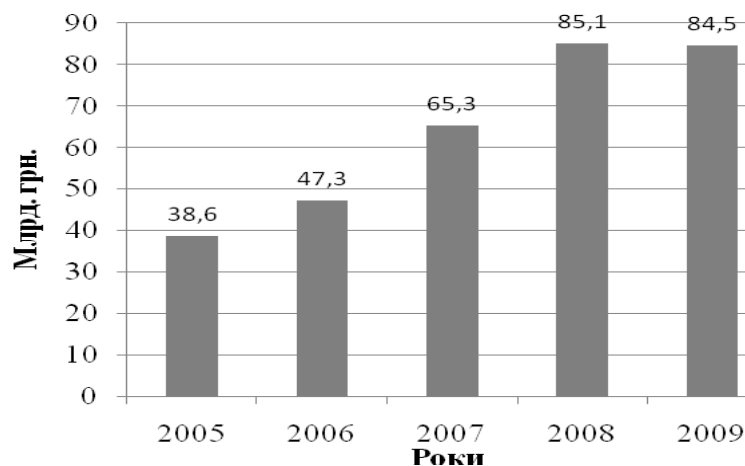

Рис. 2.3. Частка туризму та суміжних галузей у ВВП України

В 2011 році питома вага туризму у ВВП країни становила 92,1 млрд. грн., тобто 7,4 % ВВП. Очікується, що у 2012 році цей показник збільшиться на 2,6 % та становитиме 94,5 млрд. грн., а до 2022 року він щороку збільшуватиметься на 3,9 % і досягне 138,8 млрд. грн. (рис. 2.4) [40].

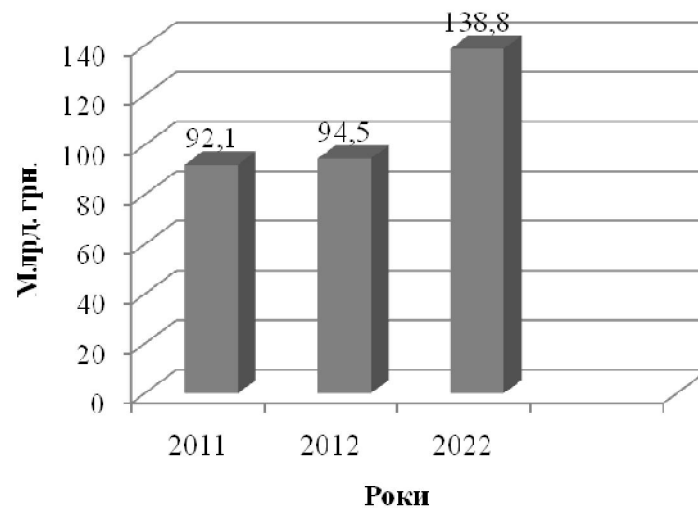

Рис. 2.4. Частка туризму у ВВП країни

Практично, аналогічна ситуація спостерігається у сфері інвестування туристичної галузі. Низькі темпи приросту готелів у 2009 році є наслідком зниження обсягів інвестування у розвиток готельної інфраструктури на 15,2%. Однією з причин зниження рівня інвестицій у вітчизняний готельний бізнес є відсутність відповідних економічних механізмів. Зокрема, в європейській практиці використовують набагато нижчий рівень ПДВ на готельні послуги. Країни ЄС мають право встановлювати такий податок на рівні від 5 %. Так, у Польщі, він становить 7%, у решти провідних туристичних держав – не більше 10%. Це говорить про відсутність переваг України перед іншими країнами [41].

Що стосується обсягу інвестицій у туристичній індустрії, то у 2008 році він склав 50 млрд. грн., або 19,9 % [42], у 2009 році – 47 млрд. грн., або 17,8 % [43, с. 161]. Обсяг інвестицій освоєних суб'єктами туристичної діяльності в основний

капітал впродовж січня-березня 2011 року склав 33 261,0 тис.грн., що в 6,0 разів більше у порівнянні з аналогічним періодом 2010 року [37].

Що стосується сфери зайнятості, то вітчизняна туристична індустрія забезпечила роботою приблизно кожного 14 працівника. Таким чином, у 2008 р. чисельність зайнятих у туризмі склала 1 571 500 чол., або 7,6 % від загальної кількості працівників, тоді як 2009 рік приніс суттєве скорочення цих показників [43, с. 161].

Туристична привабливість території України визначається наявністю потенціалу туристичних ресурсів, відносним розвитком матеріально-технічної бази туризму, доступною і достатньою для туриста інформацією про неї, а також забезпеченістю досягнення максимального соціально-економічного ефекту від розвитку в її межах туристичної індустрії [44]. Протягом 2010 р. чинними були 7 322 ліцензій на туристичну діяльність, з них туроператорів – 2 146 та турагентів – 5 176, відповідно 29 % і 71 %. У порівнянні з 2009 р. спостерігається збільшення кількості чинних ліцензій на 20 % (у 2009 р. чинними були 6106 ліцензій). Протягом 2010 р. туристичні послуги фактично надавали 4 829 ліцензіата, з них: туроператорів – 1 475 і турагентів – 3 354, відповідно 31 % та 69 %. Отже, у 2010 р. туристичну діяльність здійснювали 66 % ліцензіатів, у 2009 р., фактично працювали 76 % ліцензіатів. Тобто, за 2010 р. число непродуктивних ліцензіатів у регіонах зросло. Середньооблікова кількість працівників туроператорів та турагентів становить 22,8 тис. осіб, що на 4 % менше, у порівнянні з 2009 р. Пріоритетними видами туристичної діяльності у 2010 р., як і у 2009 р., залишаються внутрішній та виїзний туризм у всіх регіонах. В цілому по Україні на внутрішній туризм припадає 48 % туристів, обслугованих ліцензіатами, 40 % – на виїзний туризм та 12 % на в'їзний. Зменшення на 25 % загальної кількості туристів, обслугованих туроператорами протягом 2009 р., відбулось через світову економічну кризу, яка суттєво вплинула на доходи населення, та примусила до економії коштів. Платежі до бюджету ліцензіатів у 2009 р. зменшились порівняно

з 2008 р. на 6 % і становлять 196,5 млн. грн. В середньому з розрахунку на одного ліцензіата, який фактично надавав послуги, припадає 40,7 тис. грн. платежів до бюджету, що на 10 % менше, ніж у 2008 р. Ефективність роботи підприємств у 2010 р. зменшилась у всіх регіонах – в середньому один ліцензіат обслуговував 797 туристів, що на 25 % менше, ніж в попередньому році. Продуктивність праці підвищилась – в середньому на одного ліцензіата припадає 1,9 млн. грн. обсягу наданих послуг, що на 12 % більше, ніж у 2009 р. Кількість в'їзних (іноземних) туристів, обслугованих ліцензіатами протягом 2010 р., становила 913,6 тис. осіб, що менше на 24 % або на 90,5 тис. осіб, у порівнянні з 2009 р. [45, с. 366].

Згідно з соціологічними опитуваннями та статистичними даними основний туристичний попит стосується розважально-рекреаційного та ділового туризму, що формують більшість у структурі розподілу за видами туризму (рис. 2.5). При цьому, частка лікувального туризму зменшується та становить 27,7 % [46, с. 107].

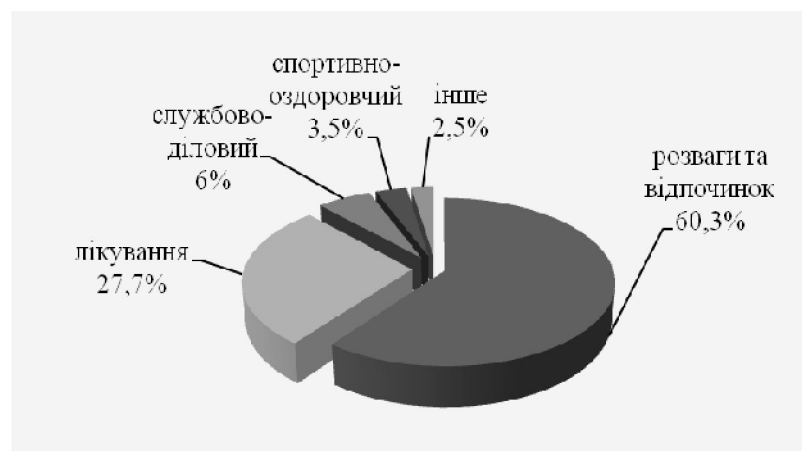

Рис. 2.5. Структура туристичного потоку за метою відвідування, 2009 р., %

66% загальної туристичної активності України забезпечено приватним туризмом, 38% з яких складає в'їзний туризм та 28% – внутрішній та виїзний туризм. Водночас, майже не розвинений діловий туризм і споживчі витрати за ним становлять лише 6%. В Україні зростання туристичної активності є достатньо низьким: для порівняння, збільшення спостерігається в США – на 5,6%, у Великій Британії – на 5,1%, у Франції – на 3,7%, у Німеччині – на 3,5% [47].

2.2. Аналіз механізму державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні

Туристична політика держави являє собою сукупність форм, методів і напрямів впливу державних органів на функціонування сфери туризму для досягнення конкретних цілей збереження та розвитку туристичного комплексу. Державна політика туризму створюється на всіх рівнях: країни, області, району та може бути спрямована на створення умов, необхідних для цілеспрямованого розвитку туризму; підвищення конкурентоспроможності та потужності туристичної економіки; залучення в туризм більшої кількості населення та інвестицій; розширення співробітництва в сфері міжнародного туризму. Варто зазначити, що державна туристична політика є однією з основних ланок процесу розвитку будь-якої економіки і залежить від низки взаємодіючих політик, серед яких економічна політика, політика пасажирських перевезень, соціальна політика, територіальна політика, політика культури та політика дозвілля. Таким чином, державне регулювання у сфері туризму може здійснюватися шляхом дії на розширення ринку туристичних послуг і здійснення відповідної політики [48, с. 201].

Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму, визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони, спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму, визначення основ безпеки туризму, нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян), ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного

супроводу, встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу, організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму, визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму, участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму [49].

Основними напрямами розвитку туризму в Україні є вдосконалення механізмів державного регулювання туризму та забезпечення високої результативності їх застосування; підвищення реальних доходів населення; підвищення якості послуг та розширення їх асортименту; розвиток соціальної інфраструктури населених пунктів за рахунок будівництва готелів, ремонту доріг, покращення транспортного забезпечення та медичного обслуговування, розбудови матеріально-технічної бази рекреаційних зон; реставрація об'єктів історичної та культурної спадщини; розвиток суміжних галузей (народних промислів, виробництва сувенірів, закладів дозвілля та ін.) [50]. Крім вищезазначених напрямів, основна увага все ж приділяється захисту прав подорожувальників, інтересів виробників вітчизняного туристичного продукту і підтримці внутрішнього та в'їзного туризму. Форми такої підтримки варіюють від прямих інвестицій, що спрямовуються на формування туристської інфраструктури, витрат на підготовку кадрів, наукове та рекламно-інформаційне забезпечення просування національного туристичного продукту на світовому ринку, до податкових і митних пільг, що стимулюють приплив інвестицій, розвиток внутрішнього та в'їзного туризму [48, с. 201].

29 квітня 2002 р. Кабінет Міністрів України затвердив Державну програму розвитку туризму на 2002-2010 рр., спрямовану на розвиток внутрішнього та в'їзного туризму. Результатом виконання програми розвитку туризму в Україні стало перевищення темпів зростання кількості в'їзних туристів над виїзними.

Протягом періоду з 2002 по 2010 рр. виїзний туристичний потік збільшився з 14,85 млн. осіб у 2002 р. до 15,33 млн. осіб у 2010 р., тоді як за цей же період в'їзний туристичний потік зріс із 9,17 млн. осіб у 2002 р. до 20,7 млн. осіб у 2010 р. На рис. 2.6 представлено графічно динаміку туристичних потоків в Україні протягом періоду 2002-2010 рр. [51, с. 46].

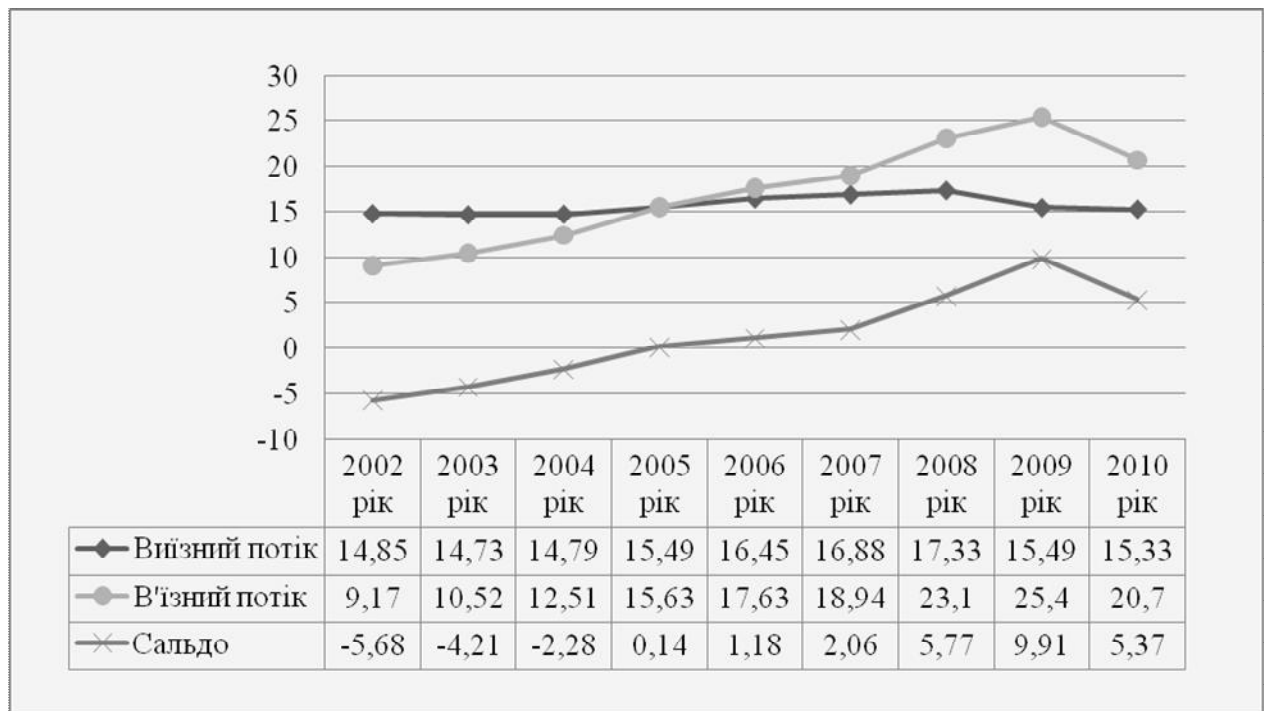

Рис. 2.6. Динаміка туристичних потоків в Україні за 2002-2010 рр., млн. осіб

Оцінка динаміки туристичних потоків свідчить про те, що протягом 2002-2010 рр. мали місце позитивні тенденції щодо розвитку туризму в Україні, а саме – спостерігалось більш стрімке зростання в'їзного туристичного потоку на фоні повільного приросту (в період 2007-2008 рр. поступового скорочення) виїзного туризму, що поступово призвело до створення позитивного сальдо туристичних потоків в 2009 р.

Отже, процес становлення туристичного ринку в Україні протягом періоду 2002-2010 років в Україні зумовив, з одного боку, швидке насичення ринку туризму, збільшення кількості туристичних фірм, якісних та кількісних показників

їхньої діяльності. З іншого, останнім часом на туристичному ринку України має місце високий ступінь мінливості ринкової ситуації в умовах економічної кризи, суттєві сезонні коливання попиту на туристичні послуги, посилення конкуренції, обмеженість ресурсів і таке інше, що призводить до виникнення складних управлінських проблем на туристичних підприємствах [51, с. 46].

Реалізація Державної програми розвитку туризму на 2010-2015 рр. здійснюється у таких напрямках:

- удосконалення системи управління галуззю;
- удосконалення нормативно-правової бази туристичної діяльності;
- зміцнення матеріальної бази туризму;
- розширення міжнародної співпраці у туристичній галузі;
- підвищення якості та розширення асортименту туристичних послуг;
- покращення транспортного обслуговування;
- підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини;
- поліпшення інформаційного та рекламного звернення;
- впровадження ефективної інноваційної діяльності та створення наукової бази туризму;
- поліпшення кадрового забезпечення [52, с. 95].

Важливими інструментами державного регулювання туристичної діяльності і захисту прав споживачів туристичних послуг є ліцензування, стандартизація й сертифікація в туризмі.

Як відомо, здійснення туроператорської та турагентської діяльності відповідно до ст. 17 Закону України “Про туризм” № 324/95-ВР можливо лише за наявності ліцензії. Основним у сфері ліцензування визначено Закон “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” № 1775-III (зі змінами та доповненнями), який визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування та відповідальність суб'єктів господарю-

вання й органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування [26]. 17 листопада 2010 р. набрав чинності Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності” № 2608-VI від 19.10.2010, яким скасовано ліцензування турагентської діяльності, оскільки фактично ліцензування діяльності турагентів не забезпечує контролю за якістю надання послуг з туризму та не стимулює зростання рівня обслуговування. Скоріше ліцензія для турагентів стала недорогим “вхідним квитком” на туристичний ринок України [53, 54].

Сьогодні ліцензуванню підлягає лише туроператорська діяльність. Туроператор може здійснювати також і турагентську діяльність без отримання ліцензії на турагентську діяльність. Таким чином, суб’єкт господарської діяльності, який отримав ліцензію на туроператорську діяльність, має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України [26].

Туроператор для покриття своєї відповідальності за збитки, що можуть бути заподіяні туристу та пов’язані з необхідністю відшкодування вартості ненаданих послуг чи вирішення інших ситуацій, передбачених договором, повинен надати підтвердження фінансового забезпечення своєї відповідальності (гарантію банку або іншої кредитної установи) перед туристом в установленому порядку. Мінімальний розмір фінансового забезпечення туроператора має становити суму, еквівалентну не менше ніж 20 000 євро, а при наданні послуг виключно з внутрішнього та в’їзного туризму – не менше ніж 10 000 євро (п. 5.1 Ліцензійних умов). Аналогічні вимоги було встановлено і для турагентів, мінімальний розмір фінансового забезпечення яких мав становити суму, еквівалентну не менше ніж 2000 євро (п. 5.2.1 Ліцензійних умов), проте після внесення змін до Закону України “Про туризм” щодо виключення турагентської діяльності із числа ліцензованих, така вимога перестала діяти, що навряд чи можна оцінити позитивно, адже йдеться про понад п’ять тисяч суб’єктів туристичної діяльності,

які безпосередньо укладають угоди з туристами та тепер можуть не мати ані офісу, ані будь-якого фінансового забезпечення для покриття своєї відповідальності [55].

Державна система стандартизації у сфері надання туристичних послуг спрямована в першу чергу на захист інтересів споживачів і держави з питань безпеки туризму, життя і здоров'я громадян, охорони майна та довкілля. До інших функцій відносять: класифікацію туристичних ресурсів України, забезпечення їх охорони, встановлення гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля; підвищення якості товарів, робіт, послуг відповідно до потреб споживачів; забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій; взаємозамінність та сумісність товарів, робіт, послуг, їх уніфікацію; створення нормативної бази функціонування систем стандартизації і сертифікації товарів, робіт, послуг.

Метою сертифікації товарів, робіт, послуг у сфері туристичної діяльності є:

- запобігання реалізації товарів, робіт, послуг, небезпечних для життя, здоров'я людей, майна і довкілля;
- сприяння споживачам у свідомому виборі товарів, робіт, послуг;
- забезпечення дотримання обов'язкових норм, правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- гармонізація стандартів, норм і правил з міжнародними стандартами, рекомендаціями, нормами і правилами, що стосуються вимог до об'єктів відвідування і туристичних послуг, взаємодії туроператорів, використання обмежених туристичних ресурсів та видів туристичних послуг [6, с. 49].

Законодавчою базою сертифікації в Україні є такі нормативні документи: Закон України "Про захист прав споживачів", Декрет Кабінету Міністрів України

“Про стандартизацію і сертифікацію”, відповідно до яких були розроблені перші нормативні документи системи сертифікації.

Існують певні категорії стандартів, які різняться об’єктом розповсюдження вимог: 1) міжнародні стандарти ISO серії 9000; 2) державні стандарти України; 3) галузеві стандарти; 4) стандарти науково-технічних та інженерних товариств; 5) технічні умови; 6) стандарти підприємств.

Щодо сертифікації в сфері туризму, то вся туристична індустрія покладається на чотири основні державні стандарти:

ГОСТ Р 50644-94 “Туристично-екскурсійне обслуговування / Вимоги до забезпечення безпеки туристів та екскурсантів” встановлює вимоги до туристичних та екскурсійних послуг, адже гарантування безпеки на маршруті є пріоритетним завданням для всіх туристичних підприємств;

ГОСТ Р 50645-94 “Туристично-екскурсійне обслуговування / Класифікація готелів”, який визначає класифікацію готелів, різноманітних організаційно-правових форм, місткістю не менше 10 номерів, а також умови обслуговування туристів і рівень якості туристично-екскурсійного обслуговування. Даний стандарт є додатним для сертифікації готелів та мотелів;

ГОСТ Р 50681-94 “Туристично-екскурсійне обслуговування / Проектування туристичних послуг” допомагає туристичним підприємствам ефективно та правильно організувати технологічний процес роботи з документацією;

ГОСТ Р 50690-2000 “Туристичні послуги / Загальні вимоги” встановлює обов’язкові та рекомендаційні вимоги до якості туристичних послуг, що пропонуються туристичними підприємствами незалежно від їх відомчої та організаційно-правової форми. Загальні вимоги держстандарту – це охорона навколишнього середовища.

У цих документах викладені обов’язкові вимоги до туристично-екскурсійного обслуговування, які необхідні для отримання сертифікату туристичною організацією. Кожен із стандартів має однакову структуру і містить загальні

положення, які є дуже важливими і застосовні до кожної туристичної організації [56, 57].

Сьогодні внутрішній туризм України переходить на нову систему оподаткування, що може привести до його знищення. Поправки до податкового кодексу привели до збільшення ПДВ, і в цій ситуації у туристичних компаній є тільки два виходи, щоб уникнути фінансових втрат: підвищити вартість послуг або піти у тінь. Нововведення в першу чергу стосуються туроператорів, які працюють у сфері в'їзного і внутрішнього туризму та приваблюють іноземних громадян в Україну. Таким чином, це сприяє наповненню бюджету, на відміну від тих компаній, які возять українців за кордон, тим самим зміцнюючи економіку і розвиваючи курорти інших країн. Згідно з новою формулою розрахунку ПДВ, туристичним компаніям доведеться збільшити свої втрати на 33%, і такий поворот подій може привести тільки до знищення внутрішнього туризму в Україні або до розвитку тіньового бізнесу [58].

Система оподаткування України – це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів. Залежно від рівня державних структур, які встановлюють податки, вони поділяються на загальнодержавні і місцеві. Загальнодержавні податки встановлюються вищими органами влади, їх стягнення є обов'язковим на всій території країни. Вони можуть розподілятися таким чином між ланками бюджетної системи:

- повністю надходити до державного бюджету;
- повністю надходити до місцевих бюджетів;
- розподілятися між державним і місцевими бюджетами.

Місцеві податки встановлюються місцевими органами влади.

Світова організація туризму ідентифікувала сорок різних типів податків, що відносяться до туристичного сектору в розвинутих країнах і в країнах, що розвиваються. Із цих податків 15 накладені на підприємства туристичної галузі.

Інші тридцять податків безпосередньо підлягають оплаті туристами. Розглянемо, які з цих типів податків діють в Україні.

Окрім загальнообов'язкових державних і місцевих податків і зборів, існують специфічні податки і збори, які застосовуються в туристичній сфері. Державні податки, які є специфічними для різних галузей економіки, що відносяться до туризму відображені на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Структура загальнодержавних податків і зборів [59, с. 91].

Місцеві податки, які є специфічними для різних галузей економіки, що мають відношення до туристичного ринку, зображено на рис. 2.8.

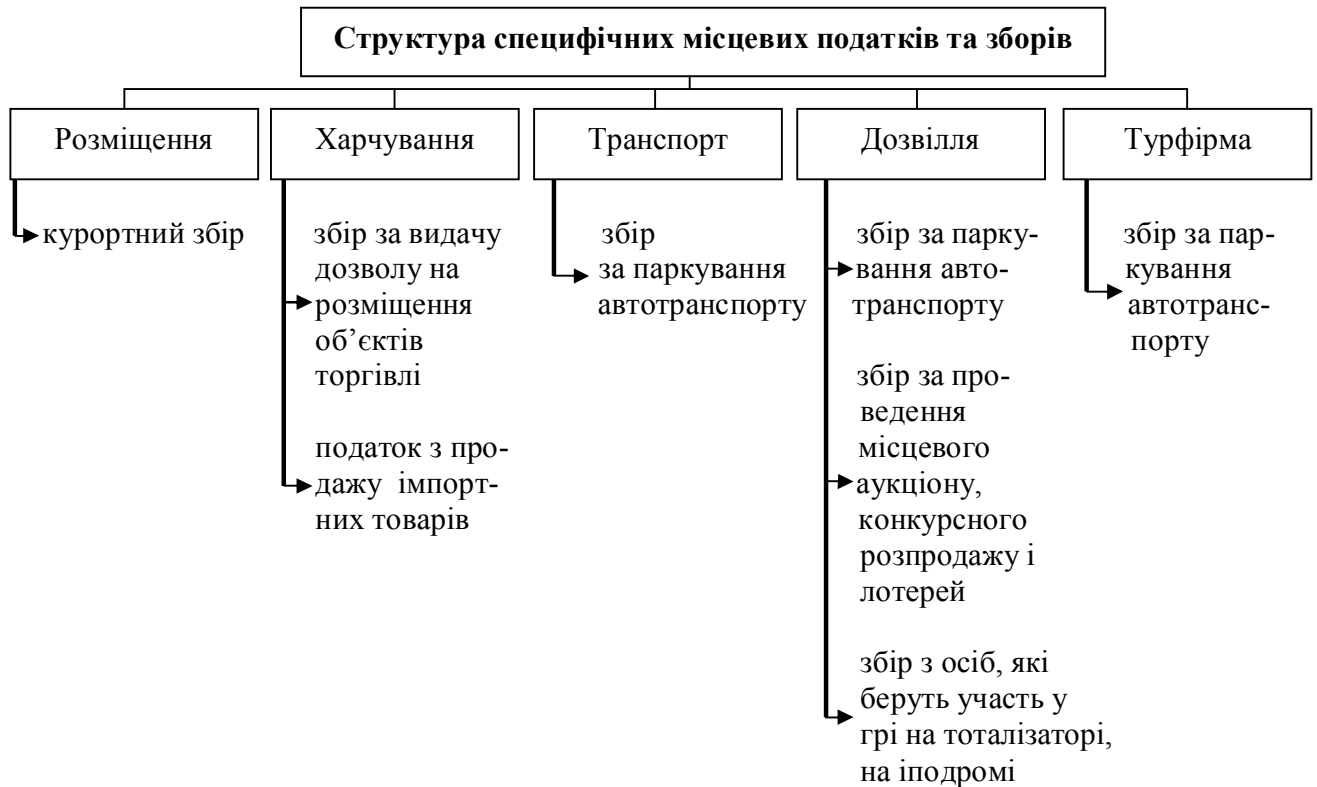

Рис. 2.8. Структура місцевих податків і зборів [59, с. 92].

Таким чином, важливими кроками, які уряд зробив з метою державного регулювання туристичного сектору економіки, було затвердження Закону “Про внесення змін до Закону України “Про туризм”, згідно якого, ліцензуванню підлягає лише туроператорська діяльність. Позитивним є те, що у листопаді 2010 р. ВРУ ухвалила проект Податкового кодексу України, в якому вагоме місце відводиться новій редакції статті 207 “Порядок оподаткування туристичних послуг”. Чинною залишається діюча база оподаткування і, як наслідок, тури для кінцевого споживача не подорожчають. При Державній агентстві з туризму та курортів утворено Громадську раду, яка є важливим виконавчим органом в контексті подальшого забезпечення принципу прозорості державної політики в

сфері туризму та курортів. Для сприяння розвитку туристичної галузі в Україні, державними органами влади розроблено Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках. Метою Програми є розвиток спортивної та туристичної інфраструктури, створення умов для отримання права на проведення в Україні зимових Олімпійських та Параолімпійських ігор 2022 року.

Слід також відзначити, що для виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.02.10 № 121-р “Про схвалення концепції Державної цільової програми стійкого розвитку сільських територій на період до 2020 року” розробляється проект Державної цільової програми стійкого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Один із пріоритетів цієї програми – розвиток сільського аграрного туризму.

Наступним кроком у розвитку сфери туризму в Україні є прийняття Закону України “Про заходи щодо державної підтримки розвитку туристичної індустрії в Україні при підготовці проведення Чемпіонату Європи з футболу 2012 року”. Відповідна нормативно-правова база дозволить активізувати процеси створення необхідної інфраструктури для розвитку вітчизняної туристичної індустрії [60, с. 168].

2.3. Світова практика державного регулювання міжнародної туристичної діяльності

Туризм у багатьох країнах світу є пріоритетним напрямом розвитку національної економіки та культури, що зумовлено його динамічністю, високою прибутковістю та великим позитивним соціально-економічним і культурним впливом. Однак туристична галузь є специфічним і досить складним об'єктом державного управління. Ефективне державне регулювання потребує наукового та методичного забезпечення. Незважаючи на те, що аналіз питань туризму прово-

диться досить часто, певні аспекти державного регулювання цієї галузі залишаються вивченими недостатньо. Вироблення стратегії розвитку туристичної галузі і створення умов для її ефективного впровадження є складним завданням. Щоб успішно його виконати, уникнути політичних помилок і прорахунків, доцільно скористатися досвідом інших країн [61, с.134-135].

У багатьох індустріальних країнах, де рівень безробіття високий, туризм є пріоритетним чинником щодо створення великої кількості робочих місць. Саме тому уряди цих країн приділяють значну увагу політиці відновлення вже існуючих туристичних продуктів і пошуку нових ресурсів для розвитку туризму, територій, захисту довкілля. Однак особливе місце в розвитку туризму цих країн посідає політика просування туристичного продукту за кордоном для залучення іноземних гостей у країну і цим самим виправдання великих інвестицій у розвиток міжнародного туризму. На відміну від розвинених країн, країни, що розвиваються, не мають достатніх фінансових коштів для проведення активної політики просування туристичного продукту і не мають змоги залучити досить велику кількість туристів із-за кордону та завдяки цьому одержати достатній обсяг коштів для розвитку інфраструктури туризму.

Як свідчить практика, у реалізації Державної політики варто переймати досвід країн з більш розвинутою туристичною галуззю. Так, наприклад, принципами сучасної туристичної політики Франції є децентралізація, делегування повноважень органам місцевого самоврядування, підтримка місцевих ініціатив, розвиток усіх форм соціального туризму, принцип всебічної співпраці між владою, територіальними громадами та підприємцями в галузі туризму; створення Національного комітету якості та товарних знаків у галузі туризму; реформування фінансової та податкової політики стосовно діяльності підприємств, які надають послуги щодо розміщення (готелі, хостели, туристичні бази тощо); впровадження у туристичній галузі системи п'ятирічних контрактів “держава – регіони”; створення органами місцевого самоврядування і суб'єктами

туристичної діяльності змішаних підприємств для управління такими важливими й складними в обслуговуванні об'єктами, як палаци, канатні дороги, розважальні центри [48, с. 202].

Аналізуючи роль держави в розвитку туристичної галузі, можна виділити чотири моделі розвитку індустрії туризму (табл. 2.8) [62, с. 62].

Перша модель передбачає відсутність центральної державної туристичної адміністрації, органу державного управління на рівні центральної влади. Всі питання, пов'язані з розвитком туризму, вирішуються на рівні регіонів або самостійно суб'єктами господарювання на основі оперативного регулювання та принципів ринкової економіки. Головною умовою існування такої моделі є висока привабливість країни для іноземних туристів та відсутність потреби в рекламі національного туристичного продукту на світовому ринку.

Подібна модель використовується США. Після того, як 1997 р. була ліквідована державна структура U.S. Travel and Tourism Administration (USTTA), що відповідала за розвиток туризму в країні, сьогодні замість неї діє Консультативна рада з туризму та подорожей (USTTAB).

Однак, варто звернути увагу на те, що прийняття першої моделі можливе лише у випадках, коли держава не бачить перспектив у розвитку власного туристичного сектору, або коли приватні суб'єкти туристичного ринку мають достатньо міцні позиції для того, щоб вирішувати свої проблеми без державної участі. Такий підхід ефективний для країн з розвинутою ринковою економікою, де переважають приватні компанії різної величини і спеціалізації. Важливе значення при цьому надається розвинутій інфраструктурі, системі забезпечення безпеки туристів, високому рівню надання банківських, страхових послуг і медичного обслуговування.

Моделі розвитку індустрії туризму [62, с. 62]

I модель “Ринкова або американська”	II модель “Туризм – основне джерело надходжень до бюджету”	III модель “Європейська”	IV модель “Комбінована”
Оперативне регулювання, мезоекономічний + мікроекономічний рівень	Державне регулювання, макроекономічний + мезоекономічний + мікроекономічний рівень		
Країни з розвинутою ринковою економікою	Країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою, країни з уже розвинутою індустрією туризму	Розвинуті європейські держави	Країни з рецептивними (такими, що приймають) туристичними ринками
Відсутність державної адміністрації, що займається питаннями розвитку туристичної галузі. Вирішення питань розвитку туризму на місцях. Принципи ринкової економіки	Спеціалізовані органи державної влади. Центральний орган – міністерство	Спеціалізований галузевий підрозділ (централізована структура, державний орган) багатопрофільного, багатогалузевого органу (міністерства) або підпорядкований уряду країни	Комбіноване міністерство (туризм + суміжні з ним або взаємодоповнюючі напрями соціально-економічної політики). Туризм – пріоритетний напрям розвитку економіки. Чіткий розподіл повноважень між центральною та регіональними туристичними адміністраціями
США	Ізраїль, Єгипет, Індія, Куба, Мальта, Марокко, Мексика, Нова Зеландія, Малайзія, Кенія, Оман, Камбоджа, ПАР, Домініканська Республіка, Хорватія	Швейцарія, Німеччина, Франція, Австрія, Великобританія, Італія, Іспанія, Швеція, Сінгапур, Чехія, Угорщина, Грузія, Китай	Туреччина, Греція, Польща, Туніс, Індонезія, Болгарія, Йорданія, Російська Федерація

Друга модель передбачає існування сильного й авторитетного центрального органу – міністерства, що контролює діяльність усіх підприємств туристичної

галузі в країні. Для її реалізації потрібні відповідні умови, а саме: значні фінансові вкладення в туристичну індустрію, зокрема у рекламну й маркетингову діяльність, інвестування в туристичну інфраструктуру, впровадження й фінансування спеціальних бюджетних програм. На сучасному етапі розвитку нашої країни фінансування цих програм є найслабшою ланкою, і, відповідно, її головним недоліком [61, 62, 63].

Подібна модель організації управління туристичною індустрією діє в Єгипті, Ізраїлі та інших країнах, для яких туризм є одним з основних джерел валютних надходжень у бюджет (табл. 2.9) [62, с. 63].

Таблиця 2.9

Органи управління туристичною галуззю (за другою моделлю)

Країна	Спеціалізований підрозділ
Єгипет	Державна туристична адміністрація
Ізраїль	Міністерство туризму
Куба	Національний офіс з туризму
Мальта	Управління з туризму
Марокко	Національний туристичний офіс
Хорватія	Міністерство туризму (Управління з туризму)
Індія, Мексика, Малайзія, Нова Зеландія, Кенія, Оман, Камбоджа, ПАР, Домініканська Республіка	Міністерство туризму

Третя модель переважає в розвинених європейських державах. У країнах, де використовується така модель, питання розвитку туристичної сфери в країні вирішуються на рівні окремого багатопрофільного міністерства у відповідному підрозділі (табл. 2.10) [51, с. 135]. При цьому підрозділ міністерства, що відповідає за розвиток туризму в країні, провадить діяльність за двома напрямками: вирішує або регламентує загальні питання державного регулювання (розробка нормативно-правової бази, координація діяльності регіональної представницької й виконавчої влади, міжнародне співробітництво на міждержавному рівні, збирання й обробка статистичної інформації тощо) та спрямовує й координує маркетингову діяльність (участь у виставках і міжнародних об'єднаннях у туристичній сфері,

управління туристичними представництвами своєї країни за кордоном тощо) Така модель участі держави в розвитку індустрії туризму отримала умовну назву “європейської” [64].

Таблиця 2.10

Органи управління туристичною галуззю (за третьою моделлю) [62, с. 64]

Країна	Макроекономічний (державний) рівень		Мезоекономічний (регіональний) рівень
	Спеціалізований підрозділ у міністерстві А – Адміністративна діяльність М – Маркетингова політика	Назва відомства	
Швейцарія	А – Державний секретаріат з економічних питань М – Швейцарська національна туристична корпорація Switzerland Tourism	Федеральний департамент економіки	Регіональні і локальні Союзи з туризму
Німеччина	А – Федеральний туристичний союз М – Національний туристичний комітет	Міністерство економіки, парламент	–
Франція	А – Державний секретаріат з питань туризму та Управління з туризму М – “Maison de la France”	Міністерство економіки, фінансів та промисловості	Регіональні туристичні представництва
Італія	А – Департамент з туризму М – Національне управління з туризму “ENIT”	Міністерство економічного розвитку	Місцеві органи влади
Великобританія	А – Комітет з питань спорту й туризму М – “VisitBritain”	Міністерство культури, ЗМІ та спорту	Tourist Boards в Англії, Шотландії та Уельсі
Іспанія	А – Державний секретаріат з торгівлі, туризму та малого бізнесу Центральна дирекція з туризму М – Іспанський інститут туризму “Turespana”	Міністерство економіки та фінансів	Органи місцевої влади
Австрія	А+М – Австрійський національний туристичний офіс	Міністерство економіки та праці	–
Швеція	А+М – Туристичне управління	Міністерство економіки	–
Сінгапур	А+М – Рада з туризму	Міністерство торгівлі та промисловості	–
Чехія	А – Департамент туризму (Державний секретаріат) М – Національне туристичне управління	Міністерство регіонального розвитку	Департаменти туризму в регіонах
Угорщина	А – Департамент туризму М – Угорський національний туристичний офіс	Міністерство національної економіки	Регіональні комітети з туризму

Четверта (комбінована) модель розвитку туристичної галузі передбачає створення комбінованого міністерства, яке, крім туризму, охоплює інші, суміжні з ним або взаємодоповнюючі напрями соціально-економічної політики.

За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), у понад 80 країн світу туризм віднесено переважно до компетенції міністерств і відомств економічного блоку (міністерства економіки, торгівлі, транспорту, промисловості, фінансів), решта – до міністерств і відомств соціального блоку (міністерства культури, екології, освіти, інформації, археології).

Для країн, які дотримуються цього типу державного регулювання, характерне визначення туризму як пріоритетного напрямку розвитку економіки, що досягається за допомогою чіткого розподілу повноважень між центральною та регіональними туристичними адміністраціями. Основними цілями державної туристичної політики подібних спільних міністерств є забезпечення збалансованості в розвитку туризму та інших галузей економіки, а також просування національного туристичного продукту за кордоном. На наш погляд, ця модель поєднує риси другої та третьої моделей розвитку туристичної галузі. Вона знайшла широке застосування в тих країнах, які мають намір позиціонувати себе як рецептивні туристичні ринки (табл. 2.11) [65].

Незважаючи на те, що у світі сформувалися різні моделі розвитку туризму, кожна країна має свої специфічні особливості та власні варіанти реалізації цих моделей, але водночас можна виділити спільні для країн загальні риси. Результати досліджень свідчать, що в більшості країн світу створено Національні туристичні адміністрації – НТА (Ради, організації, управління тощо) – спеціалізовані органи управління (самостійні або у складі міністерств, урядові або квазіурядові), які займаються формуванням та реалізацією стратегії розвитку туризму й державної політики у сфері туризму. Ці органи відповідають за управління галуззю, її регулювання, інвестування й міжнародні відносини у сфері туризму, виконують контрольну та координаційну функції.

Найважливішими завданням НТА є: загальне управління розвитком туризму, залучення інвестицій до туристичної галузі, розвиток інфраструктури, просування національного туристичного продукту на світові ринки та розвиток нових видів туризму всередині країни.

Світовий досвід свідчить про доцільність і необхідність чіткого розподілу діяльності підрозділу, відповідального за розвиток туризму в країні, на два напрями: адміністративний та маркетинговий (рис. 2.9).

Таблиця 2.11

Органи управління туристичною галуззю (за четвертою моделлю) [62, с. 65]

Країна	Спеціалізований підрозділ А – Адміністративна діяльність М – Маркетингова політика	Назва відомства
Туреччина	А+М – Генеральна дирекція популяризації Генеральне управління з інвестицій	Міністерство культури та туризму
Греція		Міністерство культури та туризму
Польща	А – Департамент туризму М – Польська туристична організація	Міністерство спорту і туризму
	Органи місцевого самоврядування; Польське агентство розвитку туризму; регіональні та локальні туристичні організації	
Туніс	А +М – Національне управління з туризму	Міністерство торгівлі та туризму
Індонезія	А+М – Управління з туризму Індонезії VITO (Visit Indonesia Tourism Promotion Officer)	Міністерство туризму, культури та мистецтва
Болгарія		Міністерство економіки, енергетики та туризму
Йорданія	А+М – Рада з туризму Jordan Tourism Board	Міністерство туризму
	регіональні ради з туризму	
Російська Федерація	А+М – Федеральне агентство з туризму (Ростуризм)	Міністерство спорту, туризму та молодіжної політики
	Департаменти, комітети, управління з туризму на регіональному рівні в областях	

Перший напрям діяльності НТА (адміністративний) представляє Департамент (комітет, дирекція, секретаріат тощо) туризму – головний орган державного управління з питань туризму, який займається формуванням загальної стратегії в галузі туризму, здійсненням державної туристичної політики, підтримкою стабільного розвитку та регулюванням туристичної індустрії.

Функції Департаменту туризму полягають у розробці нормативно-правової бази загальнонаціонального характеру, зборі та обробці статистичної інформації, координації діяльності регіональної представницької і виконавчої влади, міжнародному співробітництві (міжурядові угоди, ввідносини з міжнародними організаціями, ЄС) тощо. До складу цього департаменту зазвичай входять представники регіональних департаментів туризму та головних професійних організацій у галузі туризму [66, с. 20].

Другий напрям діяльності НТА представлений національними туристичними офісами – організаціями, які займаються маркетинговою діяльністю (наприклад, інститут туризму Turespana в Іспанії, ENIT в Італії, Maison de la France у Франції, VisitBritain у Великобританії, Польська туристична організація, Мальтійське управління туризму тощо). Саме це відомство одержує основну частку державного фінансування; у його структурі працюють набагато більше фахівців, ніж в “адміністративному” напрямі діяльності НТУ.

До компетенції офісів належить розробка “національної програми маркетингу”, створення привабливого туристичного іміджу країни, просування національного туристичного продукту та туристичних можливостей у державі й за кордоном через мережу регіональних, локальних та іноземних осередків, рівномірний розподіл туристичних потоків за регіонами, рекламну діяльність, маркетингові дослідження, управління закордонними туристичними представництвами та координацію маркетингової діяльності регіональних органів, розвиток інформаційної мережі тощо.

Основними заходами, які проводяться маркетинговими гілками НТУ з метою розвитку туризму, є такі: проведення конференцій, презентацій, участь у міжнародних виставках і ярмарках, видавництво та поширення туристичних рекламно-інформаційних матеріалів, організація прес-турів та консалтингове обслуговування, електронний маркетинг через мережу Інтернет тощо. Особливістю розвитку туризму на Мальті є діяльність Мальтійського управління з туризму (МТА) з організації Мальтійських клубів за кордоном, які поєднують компанії, що обрали Мальту своїм пріоритетним напрямом.

Національні туристичні офіси співпрацюють з органами самоврядування, науковими та навчальними закладами, представниками туристичної індустрії, а також регіональними та локальними туристичними офісами.

Рис. 2.9. Напрями діяльності НТА [62, с. 65]

Для розвитку туризму в Україні необхідно використовувати досвід зарубіжних країн, спрямований на створення й закріплення позитивного іміджу України як країни, привабливої для туризму.

У світлі вибору Україною європейського вектора розвитку, необхідність побудови демократичного, відкритого громадянського суспільства, європейська модель уявляється найбільш прийнятною [22, с.42].

Слід зауважити, що центральна державна туристична адміністрація в розвинених європейських країнах працює в тісній взаємодії з місцевою владою й приватним бізнесом. Така схема роботи виявилася досить продуктивною з погляду знаходження форм конструктивного співробітництва й взаємодії адміністративних органів різних рівнів державного та регіонального управління, а також для залучення фінансових коштів приватного сектора з метою виконання відповідних державних завдань. Наслідком такої політики стала поява змішаних за формою власності (державно-приватних) інститутів у сфері регулювання туристичної діяльності [61, с.136].

Варіанти реалізації третьої моделі управління туристичним сектором розглянемо на прикладі чотирьох європейських країн: Франції, Іспанії, Великобританії та Італії, на частку яких, за даними Всесвітньої туристської організації (ВТО), припадає близько 1/3 світових туристичних прибутків [67, 68].

Просуванням образу Франції як туристичного центру на міжнародному ринку займається асоціація “Maison de la France”, що виникла в 1987 р. у результаті угоди про партнерство між місцевими адміністраціями, туристичними фірмами, готелями, адміністраціями об'єктів екскурсійного показу. На сьогодні асоціація нараховує близько 800 членів. 31 представництво працює у 28 країнах світу. Керівний орган асоціації – рада директорів – складається з 27 осіб (1/3 – чиновники з держапарату, а 2/3 – представники приватного бізнесу). Діяльність асоціації на 60% фінансується з держбюджету.

У 1990-х рр. просування французького туристичного продукту на зарубіжні ринки відбувалося дуже успішно. Фахівці підраховали, що кожен вкладений у просування франк давав 100 франків надходжень. Пріоритетними ринками для Франції за обсягом і потенціалом були Японія, США, Німеччина та

Великобританія, надходження від яких становили половину всіх надходжень країни від міжнародного туризму. Приклад “Maison de la France” яскраво засвідчує, як багаторазово можна збільшувати ефект від державних інвестицій, якщо їх уміло доповнювати інвестиціями приватного сектора [69].

В Іспанії питання туризму координує Державний секретаріат з питань торгівлі, туризму та малого бізнесу, підпорядкований Міністерству економіки та фінансів. Крім Держсекретаріату, міністерству підпорядковуються: Центральна дирекція з туризму (адміністративні питання, розроблення загальних напрямів державної політики у сфері туризму); готельна мережа “Paradores” (83 готелі, розміщені в будинках, що становлять історичну цінність); два виставково-конгресних центри (в Мадриді й Малазі) та Іспанський інститут туризму “Turespasa” [70].

Повноваження самого Міністерства економіки та фінансів невеликі. Такі важливі функції, як ліцензування, сертифікація послуг, розроблення стратегії розвитку туріндустрії, є прерогативою місцевої влади. З метою координації їх діяльності в країні створено Раду з розвитку туризму, до складу якої входять представники державних органів влади всіх рівнів та представники приватного бізнесу.

Україні слід перейняти в майбутньому досвід співробітництва Ради з розвитку туризму з представниками приватного сектора, що здійснюється через упровадження в організацію й облік висунутих останніми ініціатив, особливо з питань просування специфічних та екологічних туристичних продуктів.

Іспанський інститут туризму “Turespasa” займається залученням іноземних туристів, здійснюючи рекламну діяльність та промоцію іспанських курортів за кордоном. Ця організація має широку мережу інформаційних офісів в Іспанії та 29 представництв у 21 країні світу. Інститут повністю фінансується з держбюджету. Як результат, Іспанія посідає перше місце у світі за обсягом річного бюджету для

проведення політики просування національного туристичного продукту за кордоном, 70% якого надається урядом країни [71, с.28].

У Великобританії очолює сферу туризму Міністерство культури, засобів масової інформації та спорту, якому підпорядковується орган, що безпосередньо координує діяльність у галузі туризму, – “VisitBritain”. Він займається залученням іноземних туристів у Великобританію, розвитком внутрішнього туризму, а також консультує уряд й інші державні установи з питань туризму. “VisitBritain” – поряд з традиційною діяльністю на іноземних ринках (поширення інформації туристичного змісту, реклама, участь у виставках) надає платні консалтингові послуги, організовує виставки та семінари, здійснює різні проекти за участю іноземного капіталу, видає та реалізовує путівники, відеофільми та іншу рекламно-інформаційну продукцію [72].

Правління “VisitBritain” призначається Міністерством культури, засобами масової інформації та спорту й складається з голови та п’яти членів, а також голів “Wales Tourist Board”, “VisitScotland” та “England Marketing Advisory Board”, регіональних структур, схожих за своїми функціями з “VisitBritain” Важливим чинником у процесі реалізації державної туристичної політики є запозичення Україною досвіду “VisitBritain” з ефективного застосування сучасних інформаційних технологій та маркетингових компаній [73, 74, 75].

В Італії Департамент з туризму входить до складу Міністерства економічного розвитку. Основні його функції зводяться до координації діяльності регіональних турадміністрацій, розроблення нормативно-правових документів загальнонаціонального характеру, досліджень та обробки статистичних даних, а також міжнародної діяльності (міжурядові угоди, відносини з міжнародними організаціями та ЄС).

Повноваження місцевих туристичних адміністрацій в Італії на сьогодні також значно розширені. Вони відають усіма питаннями ліцензування туристичної діяльності на своїй території, здійснюють класифікацію готелів, мають право

просувати й рекламувати свої регіони всередині країни та за кордоном (рекламні заходи, участь у виставках тощо).

Однак провідна роль у представленні Італії на міжнародному туристичному ринку належить Національному управлінню з туризму (Ente Nazionale Italiano per il Turismo – ENIT), основними функціями якого є рекламно-інформаційна робота, маркетингові дослідження, координація міжнародної діяльності місцевих турадміністрацій. ENIT підпорядковується Департаменту з туризму й повністю фінансується з держбюджету. У штаті ENIT 200 осіб, у тому числі співробітники 20 представництв у 16 країнах [76].

Невід’ємною складовою світового туристичного процесу є вітчизняна туристична галузь. Попри всі політичні та соціально-економічні негаразди останніх років індустрія туризму стала тією галуззю народного господарства України, яка щороку без залучення державних дотацій стабільно нарощує обсяги виробництва туристичного продукту.

Туризм в Україні може й повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного й повноцінного відпочинку та оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу й держави.

Пріоритетним видом туризму для України залишається іноземний (в’їзний) туризм як вагомий чинник поповнення валютними надходженнями державної скарбниці та створення додаткових робочих місць.

На сьогодні Україна має понад 4,5 тис. закладів розміщення туристів і відпочивальників на 620 тис. місць, але вони потребують модернізації та реконструкції відповідно до міжнародних стандартів. Крім того, підтримання в належному стані потребують і рекреаційні зони, пам’ятки культури та архітектури України, інші об’єкти туристичних чи екскурсійних послуг.

За масштабами міжнародного туризму та формою організації туристичної галузі для України найбільш прийнятна саме третя модель управління. Однак для ефективного функціонування цієї моделі доцільно отримати необхідне державне фінансування (щонайменше, часткове) для участі країни у формуванні й просуванні національного туристичного продукту, здійснення маркетингових досліджень, рекламно-інформаційної діяльності, організації та проведення міжнародних туристичних виставок, конференцій, семінарів, формування базового пакета інвестиційних проектів у галузі розвитку туристичної інфраструктури тощо [71, с.29-30].

Крім того, враховуючи світовий досвід, необхідно, щоб законодавчі та виконавчі органи виявили зацікавлення до розвитку туризму, щоб він став частиною загальнодержавної гуманітарної політики і пріоритетів, враховувався при розгляді інших питань, які мають національне значення [61, с.141].

Висновки до розділу 2

Аналіз ситуації, яка об'єктивно склалася у сфері державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні дозволяє зробити наступні висновки.

1. Розвиток туристичної галузі України стримується відсутністю належної інфраструктури, злагодженої роботи органів державної влади та єдиного підходу до регулювання туристичної галузі держави. Відомо, чим вищий рівень економічного розвитку, тим більш налагодженим і ефективним є ринок туристичних послуг, оскільки його стабільний розвиток забезпечується стабільним розвитком інших галузей економіки, які стимулюють попит через зростання прибутків населення та забезпечують пропозицію шляхом ефективної діяльності індустрії туризму.

2. Окремої уваги заслуговує питання ефективності виконання програм розвитку туризму та правильності застосування методів державного регулювання туристич-

тичної діяльності в Україні. Урядова підтримка має бути направлена на конструктивний діалог із суб'єктами туристичного ринку. Прийняття законів та нормативно-правових актів, які мають вирішувати проблеми туристичної галузі не повинно стати межею діяльності органів державної влади. Конкретні кроки уряду повинні бути спрямовані на створення туристичних бюджетів з метою відновлення туристичного потоку, організацію туристичних заходів, створення умов для просування нових туристичних продуктів, рекламу України як цікавої туристичної дестинації за кордоном та підтримку розвитку в'їзного та внутрішнього туризму. Увага до проблем навколишнього середовища за рахунок заходів із встановлення жорстких екологічних стандартів та підвищення екологічної свідомості населення може покращити імідж країни та призвести до підвищення конкурентності українського туризму. Уряд має сприяти створенню різних організацій із захисту навколишнього середовища для забезпечення виконання екологічних норм, моніторингу рівня забруднення та розглянути можливість укладання добровільних угод екологічного спрямування в державно-приватному секторі без втрати рентабельності в останньому.

3. Актуальним і перспективним є вивчення міжнародного досвіду управління у сфері туризму та застосування його на практиці для розвитку української туристичної індустрії, дослідження ролі недержавного сектора, питання сталого розвитку та механізмів заохочення інноваційно-інвестиційної діяльності у сфері туризму в контексті глобалізації. На сьогоднішній день найбільш вигідною для України являється європейська модель державного регулювання туристичної сфери, яка полягає в об'єднанні зусиль державних органів влади та приватного бізнесу, а також створенні спеціалізованого органу з розвитку туризму в країні. Певні кроки у використанні європейського досвіду вже зроблені, про що свідчить створення Громадської ради.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

ДЕРЖАВИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Перспективи розвитку міжнародного туризму

Про доцільність розвитку в'їзного туризму свідчать темпи, з якими країни світу збільшують свої доходи від стрімкого розвитку, як туристичної галузі загалом, так і свого ступеня інтеграції в неї. Такі тенденції можна виявити, проаналізувавши дані Всесвітньої туристичної організації. Усі країни Європи щорічно збільшують свої доходи від участі у міжнародному туризмі. Найбільше це стосується країн Центральної Європи. Це говорить про те, що країни, які залишалися відносно закритими до 1991 р. сьогодні докладають усі зусилля для розвитку туристичної галузі. Необхідно також зауважити, що туристичні продукти України є значно дешевшими, аніж аналоги в Європі. При ринковій частці туристичних прибуттів у 3,8 %, Україна отримує лише 0,3 % від загальноєвропейського доходу у цій сфері. Цей показник є найнижчим у Європі.

Вагомі результати в розвитку в'їзного туризму сучасна Україна може отримати, розумно використовуючи як зовнішні, так і внутрішні можливості міжнародного туризму. Зовнішню можливість в'їзного туризму забезпечують країни-донори. Щоб оцінити потенціал країн-донорів та географію їх розміщення, варто звернутися до даних Всесвітньої туристичної організації, які свідчать про те, що, по-перше, значна кількість лідерів міжнародних туристичних витрат є досить близькими сусідами України. По-друге, має місце значне зростання обсягів витрат на подорожі (в загальному у світі на 21,7 %). Крім того, з огляду на витрати, що припадають на душу населення, найбільше на міжнародні туристичні послуги витрачають громадяни країн Європи. Це також свідчить про сприятливі можливості для України щодо інтеграції в Європейський простір міжнародного туризму. Оцінку внутрішніх можливостей участі України у міжнародних

туристичних відносинах необхідно розглядати через призму природних та людських факторів. Щодо природних факторів, то згідно з переліком культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні зосереджена значна кількість всесвітньо визнаних культурних та історичних об'єктів. Не викликає сумнівів багатий природний та культурний потенціал України, який оцінено не лише міжнародними організаціями, але визнано і охороняється постановами та указами органів державної влади.

Для успішного здійснення міжнародної туристичної діяльності потрібно враховувати та використовувати на свою користь всі нові тенденції, які формуються в міжнародному туризмі в останні роки. Так, за даними Всесвітньої туристичної організації, розвиток туризму в наступні кілька років буде нестабільним [77]. За висновками міжнародної дослідницької організації «Euromonitor International», яка складає щорічний рейтинг найбільш популярних з точки зору туристів міст світу, туристична кон'юнктура змінюється. Лондон втратив статус туристичної столиці світу, поступившись одному з фінансових світових центрів – Гонконгу, куди у 2010 році приїхало майже 20 млн. туристів. На 2-му місці щодо популярності – Сінгапур, який у 2010 році відвідали 18 млн. чоловік, що на 16 % більше ніж в попередньому році. В цілому новий рейтинг свідчить, що Європа втрачає популярність, а туристичний потік перенаправляється на азійські країни. Так, з європейських країн в десятку рейтингу, окрім столиці Великої Британії, потрапив тільки Париж (9 місце, 8,2 млн. відвідувачів).

Серед міст СНД найпопулярнішою виявилась Москва (25 місце), куди за рік приїжджає близько 3,7 млн. туристів. За кількістю туристів, що приїжджають до Києва, Україну випереджає Мадрид (30 місце, 3,4 млн.), тоді як Київ займає 31 місце, приймаючи 3,34 млн. туристів.

Таким чином, на сьогодні Україна володіє достатніми внутрішніми та зовнішніми ресурсами і успіх у цій сфері залежить лише від внутрішніх суб'єктивних факторів [78].

За даними організації “Міжнародний економічний форум” Україна посіла 85 місце серед 139 країн світу у рейтингу туристичної конкурентоспроможності та опустилася на вісім позицій, порівняно з 2009 роком. Правда, тоді оцінювалися 133 країни. У європейському регіоні Україна випередила тільки Вірменію, Боснію і Герцеговину та Молдову, оскільки ці країни потребують значних інвестицій для модернізації туристичної інфраструктури та розвитку туристичної галузі.

Туристичне законодавство України не дозволило нашій країні піднятися вище 64 місця по цій позиції. Ще гірше йдуть справи з безпекою (82 місце) та добре відомим багатим людським, культурним і природним потенціалу нашої країни (118 місце). При цьому, по показниках “здоров’я та гігієна” і “доступність ринків” Україна займає 17 та 20 місця серед інших країн, що являється свого роду стимулом для подальшого розвитку. Однак, по ефективності роботи митниці та по прозорості діяльності прикордонників, Україна потрапила в другу сотню.

На думку експертів, хоч європейський регіон в цілому відкритий для торгівлі і переміщення людей, деякі країни все ж таки відстають. Серед таких країн і Україна. Причиною такої сумної туристичної реальності у нашій країні є держава. Точніше те, що за останні кілька років влада практично нічого не робила для розвитку туристичної галузі, ні на рівні законодавства, ні на рівні інфраструктури.

Жодних змін не відбулося ні в розбудові доріг, ні в покращенні транспортного сполучення, ні в інших сферах, що мають відношення до туризму. А це все ще недешеві засоби розміщення, застарілі транспортні засоби тощо. Іноземні гості, перетнувши український кордон, м’яко кажучи, можуть почуватися розгублено через вітчизняний сервіс та ціни, оскільки сьогодні Україна перестала бути “дешевою”. Причинами серйозного відставання України у туристичному рейтингу залишається недосконала державна політика у сфері туризму. На думку представників туристичного бізнесу, держава створює перепони для їхньої роботи через посилення тиску на бізнес. Сьогодні пройти митницю стало важче, що

зумовило ще більше зростання корупції, також скасовано ліцензії на турагентську діяльність, але новий Податковий кодекс ускладнив ведення бухгалтерії в туризмі та пов'язаних з нею фінансових розрахунків.

Надія на покращення ситуації в Україні з'явилася після того, як вона виграла право на проведення чемпіонату Європи з футболу "Євро-2012", але в цілому нічого не змінилося на державному рівні. За офіційною статистикою, станом на 2011 рік з бюджету на розвиток туристичної галузі виділено майже 2 млн. грн., тоді як лише на підготовку українського стенду для участі у міжнародній туристичній виставці в Берліні "ІТВ-2011" німецька сторона виділила 5 млн грн.

Така масштабна подія, як чемпіонат Європи з футболу, є хорошою нагодою для України покращити туристичні можливості країни в цілому та інфраструктури зокрема. Завдяки футболу та медіа, які його висвітлюватимуть, рейтинги України зростуть, можливо на декілька десятків пунктів, але це може виявитися дуже тимчасовим ефектом. Однак, щоб підняти туристичний рейтинг України у світі, хоча б до двадцятої чи сорокової позиції, потрібно не просто побудувати готелі, але й здійснити низку реформ у сфері туристичного законодавства, роботи митниці та прикордонної служби, безпеки. Звісно, що одного року на ці зміни не вистачить, особливо якщо це стосується ментальності.

Проведення "Євро-2012" в Україні та Польщі потребує залучення інвестицій до міст та регіонів, задіяних у цьому процесі. Це позитивно вплине на розвиток туристичної інфраструктури і на конкурентоспроможність туризму України загалом. У разі правильно сформованого іміджу України як туристичної держави, навіть після закінчення Євро-2012, будуть значні туристичні потоки не тільки з країн-сусідів, але й з інших країн Європи та Америки [79, с. 109].

Але оскільки початок Євро-2012 зовсім скоро, в Україні вже мали б бути помітні якісь зміни. А чомусь все відбувається, зовсім навпаки [80]. На думку деяких експертів, на сьогоднішній день Україна втратила шанси використати прове-

дення чемпіонату Євро-2012 в якості серйозного додаткового стимулу для інвестицій в туристичну та рекреаційну галузь. Витрати на проведення чемпіонату в Україні можуть скласти як мінімум 14 млрд. США. При цьому збитки від проведення першості складуть близько 6-8 млрд. дол. США. Суттєвих шансів на повернення в економіку країни вкладених коштів в середньостроковій перспективі немає. Один з плюсів, який повинен залишитися Україні після чемпіонату Європи з футболу, це сучасна інфраструктура європейського рівня [81].

Тому так як Євро 2012 – це разова подія, рейтинг країни може підвищитися ненадовго. Хоча після закінчення чемпіонату з футболу 2012, можливе деяке поліпшення туристичної привабливості, оскільки в рамках чемпіонату будуть дані деякі візові пільги [54]. Тим більше, що у 2011-му році туристичний портал Lonely Planet зарахував Україну до десятки країн, які можна відвідати без великих витрат, хоч українська туристична діяльність перебуває у стані реформування і розвитку [44].

3.2. Проблеми та напрями вдосконалення державного регулювання розвитку міжнародного туризму

Нормативно-правове забезпечення рекреаційно-туристичної сфери в Україні на сьогоднішній день налічує близько 600 законів та нормативно-правових актів, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів, тощо. Незважаючи на це, у забезпеченні нормативно-правової бази та методах державного регулювання туристичної діяльності існують проблеми. Навіть в той час, коли діяла “Державна програма розвитку туризму в Україні на 2002-2010 р.” в туристичній сфері України існували прогалини [60, с. 153].

Найголовнішою проблемою на шляху реалізації туристичного потенціалу України є відсутність комплексної стратегії розвитку туризму. Це говорить про те, що українська держава сьогодні не зацікавлена в розвитку туристичної індустрії.

Неможливий розвиток туризму і без вдосконалення законодавчої бази, розробки планів розвитку туристичних регіонів, вдосконалення менеджменту, відновлення культурної та історико-архітектурної спадщини [82, с. 50].

Серйозний вплив на розвиток туристичної сфери спричиняє брак кваліфікованої робочої сили. На сьогодні в Україні лише починає формуватися система підготовки та перепідготовки кадрів у галузі туризму. Перші кроки у вирішенні цієї проблеми пов'язані зі створенням спеціалізованих навчальних закладів [83, с. 123].

Розвиток санаторно-курортного туризму в Україні стримується значною територіальною диференціацією в господарському використанні рекреаційного потенціалу; невідповідністю якісних характеристик та організаційно-економічного механізму функціонування рекреаційної інфраструктури міжнародним нормам і стандартам, у зв'язку з чим низький рівень послуг у переважній більшості санаторіїв не відповідає їх реальній вартості; низьким рівнем маркетингових досліджень у сфері санаторно-курортної діяльності та недостатнім обсягом інформаційно-рекламного забезпечення некомерційного характеру, передусім на зовнішньому ринку; відсутністю робіт зі збагачення рекреаційного потенціалу регіону [84, с. 371-372].

Негативний вплив на розвиток туризму здійснює занедбана готельна база. Істотне пожвавлення на готельному ринку відбулося після перемоги України і Польщі в тендері на право проведення чемпіонату Європи з футболу "Євро-2012". Та все ж якщо порівнювати вартість на проживання у готелях з однаковою кількістю зірок в Україні та інших країнах Європи, то в нашій країні вона вища, тоді як рівень обслуговування недостатній. Все це зумовлено недостатнім обсягом контролю наявності сертифікатів з боку державних органів захисту прав споживачів; недосконалою нормативною базою, яка б відповідала потребам готельного господарства, зокрема у частині конкретизації вимог до недорогих молодіжних готелів (хостелів), кемпінгів, індивідуальних помешкань, які здаються туристам; невідпо-

відністю міжнародним стандартам, так як українські “зірки” на готелях не завжди відповідають своїм закордонним аналогам, а подекуди і нормативним вимогам через невисоку кваліфікацію аудиторів. Саме тому, доцільно запрошувати в комісію з сертифікації готелів фахівців зі сфери туризму, а також переглянути кількість органів з сертифікації готельних послуг враховуючи рівень кваліфікації аудиторів.

У справі ресторанного бізнесу, на сьогодні також гостро назріла проблема в поліпшенні якості послуг, що надаються. Це можливо за умови наявності висококваліфікованого персоналу, підготовленого відповідно до вимог установлених міжнародних стандартів.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності готелі та ресторани повинні постійно вводити інноваційні технології, щоб займати провідні позиції у своєму сегменті та бути на два кроки попереду конкурентів. Оскільки готельний бізнес так чи інакше змушений конкурувати з різними фірмами готельного сервісу, то надзвичайно важливим для них є розвиток співпраці у цій сфері [85].

Забезпечити збільшення конкурентоспроможності туристичної галузі неможливо також без розвитку індустрії транспортного обслуговування і її інноваційного оновлення. Важливою умовою розвитку цієї галузі є підвищення швидкості при збереженні безпеки руху. Для цього потрібно розподілити різні види транспорту згідно до туристичних маршрутів, забезпечивши їх оптимальну взаємодію та зменшивши нераціональні витрати вільного часу туриста в дорозі. Окрім позитивних сторін у розвитку цієї сфери, серед яких збільшення доходів і прибутку транспортних підприємств, збільшення кількості робочих місць, зростання рівня заробітної плати, є і негативні, пов’язані зі збільшенням навантаження на дорожньо-транспортну інфраструктуру, рівня травматизму та смертності, виникнення дорожньо-транспортних пригод, забруднення навколишнього середовища тощо. Однак підвищення рівня комфорту, безпеки та швидкості подорожування неможливо досягти без впровадження інновацій в діяльність транспортного сектору [86].

Зіштовхнулася Україна і з проблемою тінізації економічної діяльності туристичного сектору. За підрахунками економістів, до державної казни України через несплату податків не надходить до 60% прибутків підприємств, серед яких підприємства туристичної галузі. Значна тінізація туризму формує негативний імідж українському туризму у світі, стримує надходження в країну іноземних інвестицій, не сприяє налагодженню стосунків українських туристичних підприємств із зарубіжними партнерами, стримує євроінтеграційні зусилля України.

Все це об'єктивно зумовлює здійснення активних дій щодо детінізації відносин в сфері туристичного бізнесу шляхом створення сприятливих умов щодо залучення тіньових капіталів до легальної сфери туристичних послуг [87].

Серед інших проблем, що стримують розвиток туризму називають брак фінансування об'єктів туристичного та культурного призначення, відсутність програм економічного стимулювання розвитку туризму, низьку інноваційно-інвестиційна діяльність, невідповідність рівня та якості послуг міжнародним стандартам, недобросовісну конкуренцію, нерівномірність екологічного навантаження на туристичні зони України, низький рівень культури туристів, незнання власної історії, культури, традицій, знищення та занедбання пам'яток природи [82, с. 50].

Крім вище перелічених проблем, гострою залишається проблема, яка полягає у відсутності скоординованої системи дій з просування туристичного продукту України на світовий ринок. Проблеми виникають насамперед з рекламою вітчизняних курортів. Тому абсолютно зрозуміло, що за кордоном дуже важко отримати інформацію як про саму Україну, так і про туристичні послуги, що в ній надаються. І хоча ще в 1999 р. в нашій країні було створено власну інформаційну систему (UTIS), вона значною мірою носить комерційно-інформаційний характер. Зовсім інакше за кордоном. Наприклад, Великобританія, котру і так не має особливої потреби рекламувати, витрачає на ці цілі 80 млн.

фунтів стерлінгів. Як було підраховано, кожен вкладений в рекламу фунт дає дохід від залучених туристів у 27 фунтів. Тому спрямування переважної частини коштів на рекламу України по всьому світу та її широкі туристичні можливості, на нашу думку, буде найбільш правильним рішенням [83, с. 123-124].

Ситуація у сфері туризму характеризується також низьким рівнем усвідомлення населенням країни та органами влади у сфері державного регулювання туризму і діяльності курортів, ролі та значення туризму для соціально-економічного розвитку держави. Вагому роль відіграють відсутність сформованих туристичних ресурсів та цілісної системи їх раціонального використання, невизначеність напрямів їх освоєння та розвитку, неефективний та незаконний спосіб використання унікальних природних та історико-культурних ресурсів, відсутність системи захисту прав та інтересів туристів, гарантування їх безпеки, своєчасного надання всіх видів невідкладної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, відсутність належного прогнозування та планування розвитку туризму, параметрів туристичного потоку у відповідності до наявних ресурсних можливостей, потреб населення та економіки держави, недостатнє нормативне, методичне та інформаційне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, громадських організацій та суб'єктів підприємницької діяльності у сфері туризму і діяльності курортів, недостатнє за кількісними, якісними параметрами та за структурою і рівнем наукового, методичного забезпечення, зокрема у сфері управління на державному та місцевих рівнях [88, с.21], занадто складні порівняно із загальновизнаною міжнародною практикою візові, митні та прикордонні процедури [71, с. 32].

На сьогодні в Україні склалася ситуація, коли з одного боку вже є певний досвід законодавчого регулювання туристичної сфери, а з іншого – постає питання гострої необхідності розширення нормативно-правового забезпечення туристичної діяльності у зв'язку з виникненням ряду якісно нових, соціально-економічних, суспільно-політичних та інших умов. Метою такого регулювання є створення конкурентоспроможного на міжнародному ринку національного туристичного

продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби як населення країни, так і іноземців.

Важливо, щоб управління туристичною галуззю охоплювало серед інших питань як удосконалення самої структури управління, так і реалізацію державної політики у цій галузі шляхом координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та суб'єктів підприємництва. Важливе значення має також вдосконалення державної статистики з питань туризму з урахуванням міжнародних стандартів та досвіду інших країн.

Одним з найважливіших напрямів державної політики у туристичній галузі є підвищення ефективності інформаційно-комунікаційної інфраструктури, створення позитивного образу України як туристичної держави та активізація просування національного туристичного продукту як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку туристичних послуг завдяки організаційній та фінансовій підтримці підприємств та організацій туристичної галузі з боку центральних і місцевих органів виконавчої влади [89, с. 153-154].

Інше питання, яке має бути вирішене в найближчому майбутньому, це ефективне співробітництво центральних та місцевих органів влади з приватним бізнесом щодо розвитку туризму. Створення та підтримка культурної спадщини України, державних музеїв, національних парків і театрів є вирішальним фактором приваблення іноземних туристів до нашої країни і створення стабільного внутрішнього і зовнішнього туристичних потоків. Такі удосконалення можливі лише в тому випадку, якщо уряд залучатиме до цього процесу приватний бізнес. Уряд міг би використовувати не тільки приватні інвестиції, але й досвід управління приватного бізнесу, його творчі підходи і практичні напрацювання в сфері вирішення проблемних питань [90].

Серед інших напрямів удосконалення державного регулювання розвитку міжнародного туризму в Україні називають:

- розробку та втілення в життя туристичної політики, її демократичне обговорення та контроль відповідно до особливостей регіону, цілей його розвитку;
- заохочення та сприяння потенційним інвесторам;
- класифікацію та реєстрацію суб'єктів туризму, туристичних послуг, гарантування їх високої якості шляхом ліцензування та сертифікації;
- інформаційне забезпечення, збирання даних та їх аналізу для прийняття рішень;
- підготовку кадрів високої кваліфікації для роботи у сфері туризму;
- планування розвитку туристичної інфраструктури;
- концепція маркетингу;
- координація суб'єктів туристичної діяльності;
- інформація для туристів, їх супровід;
- дозволя туристів;
- проведення конференцій, конгресів тощо;
- розвиток галузі, туристичне регіональне планування;
- збереження природи та культури;
- кооперація та відстоювання інтересів в об'єднаннях, службах, управліннях;
- професійні консультації, внутрішній маркетинг;
- робота з пресою, з вітчизняними та іноземними туристичними бюро, туроператорами, транспортними підприємствами [91, с. 46].

Наступним кроком є вживання дієвих заходів щодо спрощення формальностей, пов'язаних з в'їздом в Україну. Особливої уваги потребує вдосконалення законодавства щодо відповідності європейським стандартам об'єктів з надання послуг проживання та харчування іноземним туристам. Законопроекти, в склад яких входять пропозиції щодо ліквідації системи стандартизації, не є дієвими в умовах євроінтеграції, спираючись на їх головні завдання: направленість на досягнення оптимального ступеня порядку в туристичній сфері, встановлення спеціальних вимог до продукту або послуги, в тому числі якості, кількості, упаковки, маркування, результатом яких має бути

підвищення ступеня відповідності продукції та послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів в торгівлі та сприяння науково-технічному співробітництву [92].

Актуальними також залишаються питання створення ефективної податкової політики, приватизації й акціонування, створення інвестиційних умов, що стимулюватимуть приплив коштів в об'єкти туристичної індустрії на території України. Насамперед, це стосується готельних і курортно-лікувальних підприємств країни, які можна ефективно розвивати, створюючи нові робочі місця, популяризуючи культурні цінності, багатство флори й фауни, рекреаційний потенціал нашої країни [71, с. 32].

3.3. Вдосконалення механізму державного регулювання міжнародної туристичної діяльності

Вдосконалення державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні потрібно починати з гармонізації нормативно-правової бази. Для цього варто переглянути всі діючі сьогодні законодавчі акти та прийняти нові, які на практиці будуть сприяти розвитку туризму в країні. Зокрема важливими для розвитку туризму стануть закони України “Про соціальний туризм”, “Про молодіжний та дитячий туризм”, прийняття Концепції розвитку туристичної інфраструктури для людей з особливими потребами тощо. Систематизувати всі законодавчі акти у сфері туризму дозволить прийняття Туристичного кодексу України, який регулюватиме відносини у сфері здійснення туристичної діяльності, зокрема, визначатиме права та обов'язки, а також компетенцію регулюючих та контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення контролю за дотриманням прийнятих законодавством норм, а також відповідальність за порушення туристичного законодавства.

Забезпечення сталого розвитку туризму значною мірою має базуватися на модернізації інфраструктури туристичної та курортно-рекреаційної сфери. Зважаючи на це, необхідним є запровадження спеціального інвестиційного режиму для сприяння будівництву і реконструкції готелів та інших об'єктів туристичної інфраструктури, що має спонукати іноземних та вітчизняних інвесторів вкладати кошти у туристичну індустрію [93].

Що стосується скасування ліцензування діяльності туристичних агентів, то для попередження виникнення порушень законодавства доцільно створити єдиний центр для контролю якості послуг. Оскільки з появою нововведень будь-яка фізична особа матиме право у будь-якому місці надавати туристичні послуги і при цьому не нести відповідальності за їхню якість. Крім того, необхідно запровадити введення в обіг документації щодо якості послуг, концепції індивідуального підходу до туриста, а також вдосконалити кадрову політику туристичного підприємства [94, с. 121-122].

Важливим кроком у покращенні рекреаційного природокористування повинно стати створення рекреаційного законодавства.

На базі Державного комітету України з земельних ресурсів необхідно створити Управління Фонду рекреаційних земель, яке буде забезпечувати розробку рекреаційного законодавства, нормативної бази рекреаційного природокористування, формування фонду рекреаційних земель, виділення їх меж, встановлення статусу та підпорядкування, забезпечення екологічної та територіально-планувальної регламентації рекреаційного освоєння регіонів і контроль за її дотриманням, ведення Реєстру об'єктів фонду рекреаційних земель, розробку процедури приватизації об'єктів фонду рекреаційних земель, подання інформації в систему Державного земельного кадастру, розробку єдиної національної стратегії для проведення політики держави у сфері рекреаційного природокористування, координацію діяльності структурних одиниць системи загального та спеціального управління у сфері рекреаційного природокористування, розробку правил викори-

стання об'єктів фонду рекреаційних земель, їх відтворення, обліку та контролю, формування фінансових фондів розвитку та охорони рекреаційних земель, фінансування заходів щодо збереження та відтворення рекреаційних ресурсів та територій.

Структурними підрозділами Управління Фонду рекреаційних земель повинні стати відділи приватизації, аукціонів та конкурсів, служба ведення Реєстру об'єктів фонду рекреаційних земель, відділ ліцензування та укладання договорів, відділ економічної оцінки природних рекреаційних ресурсів, інформаційний відділ, консалтингове бюро, служба маркетингу, служба моніторингу і аудиту, науково-дослідне бюро.

Для вирішення проблем організації й управління національними парками та природними пам'ятками необхідно створити Службу Національних парків з власними фінансовими фондами, які формуватимуться з державних коштів і власної діяльності. Ця Служба прийматиме рішення щодо видів діяльності, контролюватиме весь процес діяльності приватного підприємництва, визначатиме тип підприємства, набір товарів і послуг, здійснюватиме контроль за ціноутворенням на них, санітарно-гігієнічними умовами діяльності.

В системі управління лісовим господарством доцільно створити відділи рекреаційного використання лісів, які будуть здійснювати забезпечення використання національних лісів для відпочинку, спорту, оздоровлення тощо, розробку проєктів з розвитку зон відпочинку, догляду за ландшафтами, створення мережі доріг, стежок, проведення досліджень у сфері організації туризму, підготовку гідів, провідників, тренерів, інформаційних центрів, будівництво і утримання рекреаційних закладів, видачу ліцензій приватним підприємцям на певні види діяльності на землях лісового фонду зі здачею в оренду, встановлення розміру орендної плати, створення спеціальної системи для збору даних про рекреаційне використання лісів, рекреаційні об'єкти, види їх використання, організацію реклами тощо.

Аналогічний відділ - відділ рекреаційного водовикористання – доцільно створити в структурі управління водним господарством.

У структурі Державної туристичної адміністрації України доцільно створити Координуючий науково-інформаційний центр розвитку природно-ресурсного забезпечення туризму. Основною ціллю досліджень є знаходження оптимальних критеріїв використання природних ресурсів у рекреаційних цілях з врахуванням факторів, які формують попит та пропозицію природно-рекреаційних ресурсів.

Важлива роль у вирішенні питань використання природно-рекреаційних ресурсів належить громадським та приватним організаціям, які розробляють і реалізують програми розвитку певних територій у рекреаційних цілях, проводять виставки та конференції, видають періодичну літературу. Це можуть бути професійні об'єднання спеціалістів певного профілю, товариства любителів природи тощо. [95, с. 106-107].

З метою розв'язання проблеми неефективного використання туристичних ресурсів необхідно застосувати метод економічного стимулювання, який нагадуватиме суб'єктам туристичної діяльності про існування взаємозв'язку між економічною вигодою використання туристичних ресурсів та дотриманням екологічних вимог зазначеного процесу. Методами економічного стимулювання можуть стати екологічний аудит, податкові, цінові та кредитні інструменти, митні збори, система компенсацій, лімітування, гранти, премії, нагороди, екологічне страхування, прискорена амортизація. З їхньою допомогою можна стимулювати суб'єкти туризму до раціонального використання туристичних ресурсів, зменшення туристичного тиску на туристичні комплекси та території, зменшення енерго- і ресурсоемності допоміжних галузей економіки, а також створення за рахунок коштів отриманих від платежів та зборів за використання туристичних ресурсів, незалежно від державного і регіонального бюджетів, джерел фінансування раціоналізації заходів використання туристичних ресурсів.

З метою стимулювання сталого розвитку туризму варто не забувати про інструменти пільгового оподаткування та диференціації податкових ставок, які сприятимуть підвищенню якості туристичних ресурсів та територій. На нашу думку, діючу систему податкових пільг доцільно доповнити інструментами, що передбачають часткове або повне звільнення від оподаткування туристичних суб'єктів.

У систему економічних інструментів необхідно також включити платежі за екологічні послуги. Платежі за екологічні послуги формуються виходячи з обсягів грошових ресурсів, що необхідні на виконання робіт для усунення негативних наслідків використання туристичних ресурсів: забруднення, деградації природних туристичних ресурсів, руйнації історико-культурних пам'яток кислотними дощами тощо та включають витрати на проведення робіт щодо відтворення оптимального потенціалу територій, що використовуються з туристичними цілями. Важливо, щоб розмір платежів за екологічні послуги перевищував величину витрат на усунення негативних екологічних наслідків.

Крім того, для підвищення якісних і екологічних характеристик природно-кліматичних та історико-культурних туристичних ресурсів доцільно запровадити систему екологічного ціноутворення, яке, на нашу думку, повинно стимулювати використання природних ресурсів через відображення у структурі ціни таких якісних та кількісних характеристик, як атрактивність туристичної дестинації, комфортність туристичних об'єктів, їх екологічність, транспортна доступність тощо.

Для забезпечення ефективного використання туристичних ресурсів та охорони довкілля туристичних регіонів необхідно запровадити систему екологічного контролю та екологічного страхування для створення альтернативних джерел фінансування процесів відновлення деградованих компонентів туристичного довкілля [96].

Таким чином, для стимулювання раціонального використання природних ресурсів доцільно надавати пільги у оподаткуванні підприємств, установ,

організацій і громадян, якщо вони здійснюють реалізацію заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, перехід на маловідходні, ресурсо- і енергозберігаючі технології, організовують виробництва і впроваджують очисне обладнання і устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також прилади контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів забруднюючих речовин, виконують інші заходи, спрямовані на поліпшення охорони навколишнього природного середовища; звільнити від оподаткування фонди охорони навколишнього природного середовища; надавати на пільгових умовах позички для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища; уможливити отримання природних ресурсів під заставу.

Удосконалення податкової політики у сфері туризму повинно проводитись у таких напрямках:

- спрощення обчислювальної бази оподаткування;
- диференціації принципів оподаткування за видами туризму;
- зниження податкового тиску на туристичні фірми;
- визначення початкових сум, що не обкладаються податками.

З огляду на це потрібно звільнити від оподаткування суму прибутку, накопичену за певний період часу, з метою подальшого розвитку сфери діяльності; звільнити від податку на прибуток недержавні юридичні особи, які спрямовують частину прибутку до державних фондів; звільнити від податку на доходи фізичні особи, які спрямовують свої доходи на такі самі цілі; надавати пільги у оподаткуванні доходів комерційних банків, що надають кредити на розвиток важливих для регіону підприємств та галузей сфери туризму [31, с. 162-163].

З метою протидії тіньовому сектору у сфері туристичних послуг доцільно створити спеціальні підрозділи туристичної міліції у всіх регіонах України, які б

забезпечували організацію боротьби з “тіньовим ринком” в цій сфері. В обов’язки такого підрозділу повинні входити також функції з організації безпеки туристів, контролю за проведенням екскурсій особами, які не мають на це спеціального дозволу, контролю за поселенням туристів у помешканнях приватних осіб, які працюють без спеціального дозволу. Крім того, заходи щодо легалізації тіньового капіталу мають супроводжуватися комплексом жорстких інструментів подолання передумов корупції й запобігання подальшому розвитку тіньового сектору в Україні, які мають впроваджуватися синхронно зі стимулами легалізації.

Реалізація заходів стратегії детінізації туристичної галузі забезпечить створення сприятливих умов для розвитку сфери туризму та буде сприяти посиленню позитивного іміджу України на міжнародному туристичному ринку [87].

Не менш важливим механізмом є створення центру обробки статистичної інформації в галузі туризму. В умовах інституційних трансформацій в туристичній галузі України немає єдиного інформаційного статистичного центру, який би відображав сучасний стан показників розвитку даної галузі, що є першим бар’єром для визначення проблем розвитку міжнародного туризму та шляхів їх вирішення [92].

Завданнями такого центру повинні бути:

- започаткування та розвиток обчислювальних регіональних мереж, які мають забезпечувати доступ до регіональних банків даних максимальній кількості користувачів;
- створення та введення в базу даних ліцензійної, економічної, соціальної, організаційно-довідкової, екологічної та іншої інформації туристичної індустрії;
- забезпечення доступу до загальнодержавних та міжнародних інформаційно-обчислювальних систем баз даних у сфері туризму.

Завдяки такому центру керівники відділів матимуть доступ до показників з усіх напрямів туристичної діяльності, які інформуватимуть про роль та місце

сфери туризму регіону в Україні; якісного інформаційного забезпечення регіонального управління сферою туризму на всіх рівнях; можливості залучати до вирішення соціальних та економічних проблем усі підприємства та організації сфери туризму регіону, всі верстви та групи населення.

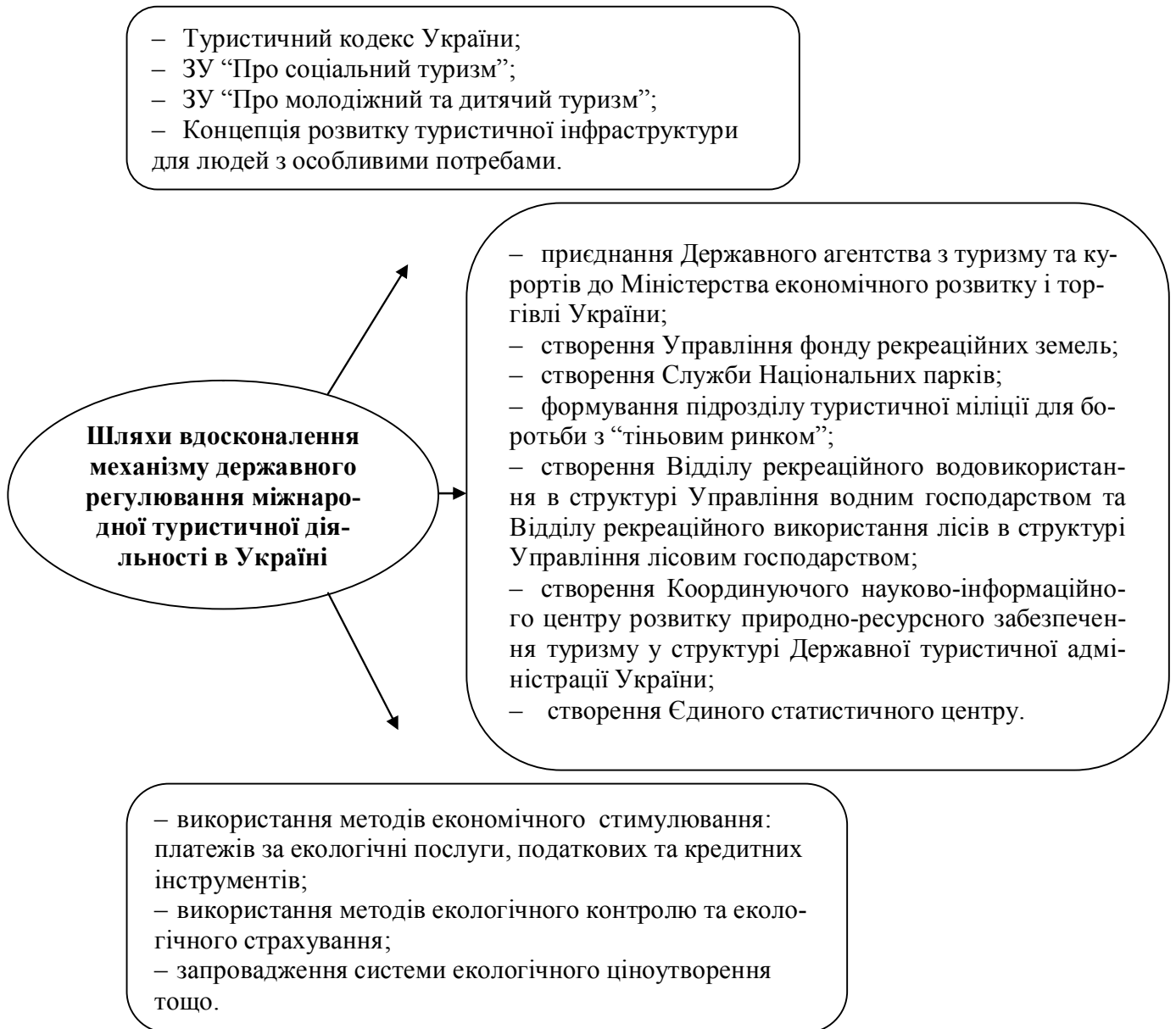

Рис. 3.1. Шляхи вдосконалення державного регулювання міжнародного туризму

Запровадження цих механізмів буде стимулювати туристичну діяльність, підсилувати взаємозв’язок туризму з іншими сферами соціального, економічного і культурного розвитку, дозволить підвищити ефективність державного

регулювання сфери туризму та забезпечити координацію заходів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій [97]. Це сприятиме збільшенню туристичних потоків на регіональному ринку туристичних послуг, організації нових робочих місць, збільшенню надходжень до державного та місцевих бюджетів, підвищенню міжнародного авторитету України як туристичної держави на світовому ринку туристичних послуг, поповненню державного та місцевих бюджетів на основі інтенсивних соціально-економічних зрушень у суспільстві в результаті створення сучасної туристської індустрії (рис. 3.1).

Що стосується використання міжнародного досвіду державного регулювання туристичної діяльності, найбільш прийнятною являється європейська модель розвитку туризму. Щоб удосконалити механізм державного регулювання туристичної галузі в Україні, з урахуванням даної моделі зарубіжного досвіду, доцільно щонайменше змінити структуру державного апарату у сфері туризму та використовувати правові важелі регулювання. З їхньою допомогою можна підтримувати та розвивати туристичну інфраструктуру, надавати необхідне державне фінансування для участі регіону у формуванні й просуванні туристичного продукту, сприяти здійсненню відповідних досліджень у галузі туризму, рекламно-інформаційній діяльності, створенні умов для залучення іноземних інвестицій для розвитку туристичної інфраструктури.

В Україні потрібно створити трирівневу систему організаційної структури державного регулювання розвитку рекреаційної сфери. Ця система повинна поєднати в собі ознаки європейської та американської моделей державного управління рекреаційною сферою. Таким чином, в державі повинно бути міністерство з відповідним підрозділом рекреації та туризму. Також багато питань розвитку туристичної галузі повинні вирішуватися на основі принципу ринкової самоорганізації.

Сьогодні на загальнодержавному рівні Державне агентство з туризму та курортів України працює в складі Міністерства інфраструктури України. Але оскі-

льки сфера діяльності міністерства лише незначною мірою пов'язана із завданнями створення конкурентоспроможного ринку туристично-рекреаційних ресурсів, що не дає можливості ефективно впливати на вирішення економічних проблем галузі, існування такої схеми є малоефективним. Доцільніше було б приєднати Державне агентство з туризму та курортів України до складу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Наявність такого агентства в складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України якнайкраще сприяло б розвитку туризму, як однієї з найприбутковіших галузей національної економіки та дало б змогу контролювати прибутки від цієї галузі народного господарства на рівні держави.

При цьому не обов'язково змінювати структуру самого Міністерства, а просто створити ще один Департамент – Департамент рекреації і туризму України, змінивши назву з Державного агентства з туризму та курортів України. Саме Міністерство економічного розвитку і торгівлі України повинно стати головною державною структурою в галузі туризму та рекреації в нашій країні.

Про ефективність діяльності такого департаменту в складі Міністерства економіки свідчить досвід таких європейських країн, як Іспанія, Німеччина, Австрія, Данія, Естонія, Литва, Латвія, Нідерланди, де для того щоб отримувати прибутки від туристичної галузі до бюджету, держава вкладає кошти в дослідження своїх територій, в інформаційне забезпечення та рекламу.

Департамент рекреації і туризму України повинен розробляти та реалізовувати програми розвитку рекреації і туризму, вносити пропозиції щодо розробки законопроектів та нормативно-правових актів, проводити дослідження, відповідати за навчання спеціалістів у сфері рекреації і туризму тощо.

До Департаменту рекреації і туризму України повинні увійти Національний комітет з туризму та рекреації (який включатиме Асоціацію готелів та ресторанів України, Асоціацію українських туроператорів, Асоціацію туристичних агенцій України, Товариство з питань обслуговування, рекреації і туризму, Національну асоціацію працівників туристично-рекреаційної галузі, Українську національну

асоціацію засобів розміщення для молоді, Асоціацію з організації різних культурних подій в Україні, Національну асоціацію сільського туризму, Асоціацію туристичних інформаційних центрів) та Український національний офіс з рекреації і туризму (у складі якого повинні бути відділ маркетингу та реклами і відділ міжнародних відносин).

На регіональному рівні в усіх обласних державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування мають бути створені управління туризму та рекреації.

Організація рекреаційно-туристичної діяльності потребує гармонізованого поєднання ролі держави з активною діяльністю місцевих органів влади та підприємницьких структур.

Транскордонний рівень дає можливість співпрацювати з регіонами сусідніх країн. Для розвитку рекреаційно-туристичної галузі в прикордонних областях доцільно створити робочі групи з питань туризму та рекреації відповідно до євrorегіону. Ефективна робота робочих груп повинна забезпечуватися підтримкою держави законодавчому рівні [98].

Таким чином, з метою вдосконалення державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні необхідно створити єдину, цілісну, впорядковану систему законодавчих актів, яка б охопила всі аспекти туристичної діяльності та носила довгостроковий характер, а також встановила базові засади формування загальнодержавної концепції розвитку туризму в країні. Така система повинна не тільки вирішити питання, які накопичилися протягом останніх років та потребують негайного врегулювання, але і ті питання, які можуть виникнути в майбутньому.

Висновки до розділу 3

На основі проаналізованих проблем та перспектив розвитку туризму в Україні та запропонованих напрямів та механізмів вдосконалення регуляторної політики держави у сфері туризму можна зробити наступні висновки.

1. На сьогодні Україна володіє достатніми внутрішніми та зовнішніми ресурсами для розвитку туристичної галузі країни і успіх у цій сфері залежить лише від внутрішніх суб'єктивних факторів. Перспектива розвитку міжнародної туристичної діяльності в Україні з'явилася з можливістю проведення чемпіонату Європи з футболу "Євро-2012". Така масштабна подія є хорошою нагодою для України покращити туристичні можливості країни в цілому та інфраструктури зокрема.

2. Реалізація туристичного потенціалу України сьогодні стримується відсутністю комплексної стратегії розвитку туризму. Серед інших причин, що гальмують розвиток туризму називають недосконалу законодавчу базу, брак фінансування об'єктів туристичного та культурного призначення, низьку інноваційно-інвестиційну діяльність, невідповідність рівня та якості послуг міжнародним стандартам, нерівномірність екологічного навантаження на туристичні зони України тощо. Саме тому, найважливішими напрямами державної політики у туристичній галузі є вдосконалення нормативно-правової бази, покращення туристичної інфраструктури, створення позитивного образу України як туристичної держави, просування національного туристичного продукту як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку туристичних послуг.

3. Сучасний стан державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні потребує прийняття цілого ряду законодавчих та нормативно-правових актів, відповідних програм розвитку. Серед них Закон України "Про соціальний туризм", Концепція розвитку туристичної інфраструктури для людей з особливими потребами, а найголовніше Туристичний кодекс України, який регу-

люватиме відносини у сфері туризму та визначати повноваження регулюючих та контролюючих органів влади у здійсненні туристичної політики. З метою забезпечення розвитку туристичної діяльності варто впроваджувати методи економічного стимулювання (податкові, цінові, кредитні інструменти), екологічного страхування, спеціального інвестиційного режиму для сприяння будівництва об'єктів туристичної індустрії тощо. Запровадження цих механізмів повинно підсилювати взаємозв'язок туризму з іншими сферами соціального, економічного і культурного розвитку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У дипломній роботі на теоретичному та практичному рівнях розкриті теоретичні аспекти та вироблені практичні рекомендації щодо удосконалення державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні. Отримані в процесі дослідження наукові результати в сукупності дали можливість зробити наступні висновки та пропозиції.

1. Аналіз наукових джерел, присвячений проблемі державного регулювання міжнародної туристичної діяльності в Україні, свідчить, що на сьогодні дана проблематика все ще потребує комплексного дослідження. Зокрема це стосується питань полегшення доступу туристичних підприємств до кредитних ресурсів, посилення взаємодії органів державної влади з громадськими організаціями в сфері туризму, підвищення рівня зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць на підприємствах туристичного бізнесу, посилення системи дотримання державних екологічних стандартів тощо.

2. На основі вивченого матеріалу визначено, що туризм є динамічною категорією, яка постійно вдосконалюється в зв'язку з появою нових видів відпочинку та здійснює позитивний соціально-економічний і культурний вплив на розвиток суспільства та країни в цілому. Туристичний ринок є відкритою системою взаємодії туристичного попиту та туристичної пропозиції, на яку постійно впливають різні фактори внутрішнього та зовнішнього середовища. Однак поняття туристичної галузі є більш ширшим та повнішим, ніж поняття туристичного ринку. Проаналізувавши ці поняття, нами доповнено структуру суб'єктів туристичної галузі. До класичних суб'єктів туристичного ринку: виробників, посередників та споживачів було додано органи державної влади, які хоч і не приймають участі у створенні туристичного продукту, зате мають безпосереднє відношення до туристичної галузі країни.

3. Вивчення нормативно-правової бази туристичної сфери дало можливість

зробити висновок про те, що основним законом у сфері регулювання туристичної діяльності є Закон України “Про туризм”, в якому відображені загальні положення, що стосуються державної політики у галузі туризму, а також повноваження органів державної влади щодо здійснення регулювання туристичної діяльності. Відповідно до Закону України державне регулювання туристичної галузі здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Державним агентством з туризму та курортів, місцевими державними адміністраціями, а також іншими органами в межах їх компетенції.

4. На основі докладного вивчення теоретичного матеріалу в роботі здійснено аналіз механізмів державного регулювання міжнародного туризму, які використовуються органами державної влади з метою впливу на діяльність суб’єктів господарювання і ринкову кон’юнктуру для забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів і вироблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери. Інструментами регулювання в галузі туризму є не лише методи прямого (нормативно-правові акти, макроекономічні плани, цільові програми, ліцензії, квоти тощо), але й методи непрямого впливу (інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інноваційної політики тощо), за допомогою яких виконуються функції забезпечення сталого розвитку туризму.

5. Аналіз діяльності ринку туристичних послуг дозволив зробити висновок про зростання якісних та кількісних показників туризму, що свідчить про підвищення добробуту населення країни, адже туристичний ринок відображає більшість процесів, які відбуваються в державі. Однак в цілому розвиток туристичної галузі України ще стримується відсутністю належної інфраструктури, злагодженої роботи органів державної влади та єдиного підходу до регулювання туристичної галузі держави. Відомо, чим вищий рівень економічного розвитку, тим більш налагодженим і ефективним є ринок туристичних послуг, оскільки його стабільний розвиток забезпечується стабільним розвитком інших галузей

економіки, які стимулюють попит через зростання прибутків населення та забезпечують пропозицію шляхом ефективної діяльності індустрії туризму.

6. Окремої уваги заслуговує питання ефективності виконання програм розвитку туризму та правильності застосування методів державного регулювання туристичної діяльності в Україні. Діючою програмою розвитку туризму сьогодні є Державна програма розвитку туризму на 2010-2015 рр. На сьогодні відбулися зміни у Законі України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності” від 19.10.2010 р., згідно з якими ліцензуванню підлягає лише туроператорська діяльність. Прийняття таких змін дозволить запропонувати на ринку новий стандарт ділової практики, який сприятиме зростанню якості обслуговування та рівню захищеності туристів. Значних змін зазнала й система оподаткування, згідно з якою відбулося збільшення ПДВ для туроператорів, що спеціалізуються на в’їзному та внутрішньому туризмі. При Державному агентстві з туризму та курортів відбулося утворення нової структури - Громадської ради. З метою сприяння розвитку туристичної галузі в Україні розроблено Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках. Крім того, розробляється проект Державної цільової програми стійкого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Ще одним кроком у розвитку сфери туризму в Україні є прийняття Закону України “Про заходи щодо державної підтримки розвитку туристичної індустрії в Україні при підготовці проведення Чемпіонату Європи з футболу 2012 року”.

7. Вивчення міжнародного досвіду управління у сфері туризму дозволило зробити висновок, що найбільш вигідною для України на сьогоднішній день являється європейська модель державного регулювання туристичної сфери. Реалізація цієї моделі полягає в об’єднанні зусиль державних органів влади та приватного бізнесу, та створенні спеціалізованого органу з розвитку туризму. В Україні вже створена Громадська рада, завданнями якої є забезпечення розвитку туристичного

потенціалу та залучення інвестицій в туристичну галузь, створення умов для розвитку внутрішнього туризму, розробка програм розвитку на основі пропозицій з боку громадськості, інформування громадськості, зокрема через засоби масової інформації, про свою діяльність, рішення та стан їх виконання.

8. Досліджуючи перспективи розвитку туристичної галузі, необхідно звернути увагу на те, що Україна сьогодні, як і раніше, володіє достатніми внутрішніми та зовнішніми ресурсами для розвитку сфери туризму. Встановлено, що за довгі роки незалежності державою не зроблено жодних якісних змін у розвитку туризму, а ні на законодавчому рівні, а ні на рівні розвитку інфраструктури. Однак перспектива розвитку міжнародної туристичної діяльності в Україні все ж є. Найбільше поживлення відбулося після того, як Україна виграла тендер на проведення чемпіонату Європи з футболу “Євро-2012”. Тобто в держави з’явилася можливість заявити про себе на весь світ та покращити, як законодавчу базу, так і інфраструктуру зокрема.

9. Головними проблемами розвитку туризму в Україні є недосконалість законодавча та нормативно-правова база, необхідність вдосконалення менеджменту, відновлення культурної та історико-архітектурної спадщини, брак інноваційно-інвестиційного забезпечення, брак кваліфікованої робочої сили, оновлення занедбаної готельної бази та розвиток індустрії транспортного обслуговування. виходячи з цього, розвиток туристичної індустрії неможливий без втручання держави. Державна підтримка, в свою чергу, повинна бути направлена на конструктивний діалог із суб’єктами туристичного ринку, гармонізацію відносин з приватним бізнесом з метою вирішення проблем у сфері туризму. Конкретні кроки уряду повинні бути спрямовані на створення туристичних бюджетів з метою відновлення туристичного потоку, організацію туристичних заходів, створення умов для просування нових туристичних продуктів, рекламу України як цікавої туристичної дестинації за кордоном та підтримку розвитку в’їзного та внутрішнього туризму. Увага до проблем навколишнього середовища за рахунок

заходів із встановлення жорстких екологічних стандартів та підвищення екологічної свідомості населення може покращити імідж країни та призвести до підвищення конкурентності українського туризму. Уряд має сприяти створенню різних організацій, зокрема із захисту навколишнього середовища для забезпечення виконання екологічних норм, моніторингу рівня забруднення та розглянути можливість укладання добровільних угод екологічного спрямування в державно-приватному секторі без втрати рентабельності в останньому.

10. Головним кроком у вдосконаленні механізму державного регулювання є перегляд законодавчої бази та нормативно-правової бази. Незважаючи на те, що зовсім недавно були зроблені доповнення до Закону України “Про туризм”, перегляд та доповнення до закону є вкрай необхідними, оскільки існує безліч нюансів, які не дозволяють ефективно розвивати туристичний ринок. Автором запропоновано також прийняти ряд інших законодавчих та нормативно-правових актів, серед яких Закон України “Про соціальний туризм”, Концепція розвитку туристичної інфраструктури для людей з особливими потребами, а найголовніше Туристичний кодекс України, який регулюватиме відносини у сфері туризму та визначати повноваження органів влади у здійсненні туристичної політики. Що стосується безпосередньо методів регулювання туристичної діяльності, то сюди слід віднести методи економічного стимулювання, а саме податкові, цінові, кредитні інструменти, гранти, премії, нагороди, компенсації тощо. Важливе місце у відновленні туристичних ресурсів потрібно відвести стягненню платежів за екологічні послуги. З метою збереження навколишнього середовища потрібно запровадити заходи екологічного контролю та екологічного страхування. Крім того, для підвищення якісних і екологічних характеристик природно-кліматичних та історико-культурних туристичних ресурсів доцільно запровадити систему екологічного ціноутворення. Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні існує безліч методів державного регулювання туризму, все залежить лише від держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заячківська Г. Міжнародний туризм як економічна категорія: теоретичні аспекти. / Г. Заячківська // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 14–15. – С. 80-85.
2. Kaspar C. Die Tourismuslehre im Grundriss. / C. Kaspar. – Bern, Stuttgart, Wien: Haupt, 1996. – 194 s.
3. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про туризм” від 18 листопада 2003 р. № 1282-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>
4. Момонт Т. В. Основні засади функціонування ринку туристичних послуг [Електронний ресурс]. / Т. В. Момонт // Економіка. Управління. Інновації. – 2009. – № 1. – (Сер. Економічні науки). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2009_1/09mtvrtp1.pdf
5. Стецько Н. Основні поняття і визначення туризму як сфери діяльності [Електронний ресурс]. / Н. Стецько // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2011. – Вип. 1. – (Сер. Географія). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZTNPU/geogr/2011_1/4/002Stetsko.pdf
6. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навч. посіб. / Пуцентейло П. Р. – К.: ЦУЛ, 2007. – 300 с.
7. Мініч І. М. Туризм як соціально-економічне та соціокультурне явище. / І. М. Мініч // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 7. – С. 159-180.
8. Організація туризму: підруч. / [І. М. Писаревський, С. О. Погасій, І. Б. Андренко та ін.]; за ред. І. М. Писаревського. – Х: ХНАМГ, 2008. – 541 с.
9. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. / В. Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.

10. Кирилюк Л. М. Нові (нетрадиційні) види туризму України [Електронний ресурс]. / Л. М. Кирилюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – 2008. – Вип. 17. – (Сер. Географія). – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/natural/Nzvdpu_geogr/2008_17/novi%20vudu%20tyruzmy.pdf
11. Щепанський Е. В. Методологічна сутність і класифікаційні ознаки туризму [Електронний ресурс]. / Е. В. Щепанський // Державне будівництво. – 2010. – № 1. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/2/12.pdf>
12. Рутинський М. Й. Сільський туризм: навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
13. Колесник О. О. Формування класифікаційних ознак туризму в системі економічних аспектів розвитку суспільства. / О. О. Колесник // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2009. – № 1. – С. 171-175. – (Сер. Економічні науки).
14. Ринейська Л. С. Туризм як перспективна галузь сучасного міжнародного бізнесу / Л. С. Ринейська // Економіка і регіон. – 2009. – №1(20). – С.90-93.
15. Скриль І. Функції туризму: соціальний вимір / І. Скриль // Часопис соціально-економічної географії: міжрегіональний зб. наук. праць. – 2009. – № 6. – С.193-196.
16. Богданова Ж. А. Поняття та види туристичної діяльності в Україні. / Ж. А. Богданова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2009. - № 4(50). – С. 194-198. – (Сер. Економічні науки).
17. Димчук А. В. Розвиток ринку туристичних послуг: історико-економічний аспект [Електронний ресурс]. / А. В. Димчук // Економічні науки: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 7 (28). – Ч. 1. – (Сер. Економічна теорія та економічна історія). – Режим доступу:
http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_etei/2010_7_1/17.pdf

18. Гонтаржевська Л. І. Ринок туристичних послуг в Україні: навч. посіб. / Л. І. Гонтаржевська. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.
19. Димчук А. В. Підходи до визначення сутності та значення ринку туристичних послуг у національній економічній системі. / А. В. Димчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3. – Т. 2. – С. 97-101. – (Сер. Економічні науки).
20. Балабанов И. Т. Экономика туризма: учеб. пособие. / И. Т. Балабанов, А. И. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 173 с.
21. Гусякова О. Ю. Інституціональні засади державного регулювання туризму в Україні / О. Ю. Гусякова // Держава та регіони. – 2010. – № 1. – С. 13-20. – (Сер. державне управління).
22. Семенов В. Ф. Державне регулювання та управління регіональним розвитком туризму / В. Ф. Семенов // Экономика и управление. – 2010. – № 1. – С. 40-44.
23. Положення про Державне агентство України з туризму та курортів: від 8 квітня 2011 р. № 444 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.tourism.gov.ua/ua/about/state>
24. Офіційний сайт Державного агентства з туризму та курортів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/news/25475/>
25. Положення про Громадську раду з питань розвитку туризму в Кіровоградській області: від 26 квітня 2011 р. № 364-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://kr-admin.gov.ua/Rozpor/Ua/2011/364.pdf>
26. Кириєнко О. Ліцензування туристичної діяльності [Електронний ресурс]. / О. Кириєнко // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 20 (544). – Режим доступу: http://visnuk.domino.net.ua/article/one/Oksana_KYR8959423.html
27. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / А. М. Стельмашук. – Т.: ТАНГ, 2000. – 315 с.
28. Темник І. О. Соціокультурні аспекти реалізації макропроектів міжнародного туризму як інструмент підвищення туристичної конкурентоспроможності

- України. / І.О. Темник // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. – Вип. 21.6. – С. 39-45.
29. Стойка В. О. Актуальні проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі як пріоритетного напрямку інвестування соціальної сфери. / В. О. Стойка // Науковий вісник ЧДІЕУ: зб. наук. праць. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2011. – № 1 (9). – С. 93-101. – (Сер. Економіка).
30. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підруч. / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
31. Биркович В. І. Удосконалення державного регулювання розвитку туризму на регіональному рівні. / В. І. Биркович // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4(5). – С. 157-163.
32. Шупік Б. В. Поняття й ефективні методи державного регулювання міжнародного туризму в Україні. / Б. В. Шупік // Держава та регіони. – 2010. – № 1. – С. 130-135. – (Сер. Державне управління).
33. Омельчак К. О. Державне регулювання туристичної галузі на національному, регіональному та місцевому рівнях. / К. О. Омельчак // Держава та регіони. – 2010. – № 1. – С. 80-85. – (Сер. Державне управління).
33. Охріменко А. Г. Фінансові аспекти функціонування туристичної галузі [Електронний ресурс]. / А. Г. Охріменко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 394-403. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/znpnudps/2011_1/pdf/11oagtif.pdf
35. Соловйов Д. І. Аналіз тенденцій розвитку туристичної сфери України та науково-методичні напрями вдосконалення її державного регулювання. / Д. І. Соловйов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 1 (9). – С. 70-73.
36. Туристичний ринок України: підсумки 2010 р. [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://www.business.ua/analytics/13871/>

37. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
38. Телетов О. С. Особливості та перспективи маркетингу туристичних послуг в Україні. / О. С. Телетов, Н. Є. Косолап // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1. – С. 21-34.
39. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011. Focus on Moving beyond the Downtown [Електронний ресурс]. // World Economic Forum, Geneva, Switzerland. – 2011. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>
40. Travel & Tourism Economic Impact 2012. Ukraine [Електронний ресурс]. // World Travel & Tourism Council. – 2012. – Режим доступу: http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/ukraine2012.pdf
41. Колесник О. О. Оцінка інвестиційного забезпечення розвитку туризму в Україні [Електронний ресурс]. / О. О. Колесник // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. - № 2 (6). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2011_2/11kootvy.pdf
42. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2008. Balancing Economic Development and Environmental Sustainability [Електронний ресурс]. // World Economic Forum, Geneva, Switzerland. – 2008. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>.
43. Криховецький І. З. Туристична індустрія: стан, проблеми та перспективи розвитку. / І. З. Криховецький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2011. – № 3. – С. 158-166.
44. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2007. Furthering the Process of Economic Development [Електронний ресурс]. // World Economic Forum, Geneva, Switzerland. – 2007. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>.
45. Зварич Р. Є. Проблеми залучення іноземних інвестицій в туристично-привабливі регіони України. / Р. Є. Зварич // Проблеми розвитку

внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2011. – № 1. – Ч. 2. – С. 365-371.

46. Бондаренко М. П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи. / М. П. Бондаренко // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 1. – С. 104-119.

47. Василюха Н. В. Туристична активність економічного розвитку ринку туристичних послуг [Електронний ресурс]. / Н. В. Василюха. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20111222/4_vasiliha.htm

48. Килин О. В. Державне регулювання туристичної політики / О. В. Килин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.15. – С. 199-203.

49. Державне та муніципальне управління в галузі туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.if.ua/ua/tourism/doc/>

50. Мельниченко О. А. Теоретико-методологічні основи державного регулювання туризму [Електронний ресурс]. / О. А. Мельниченко // Державне будівництво. – 2010. – № 2. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/2/11.pdf>

51. Кожухівська Р. Б. Туризм в Україні: стан, фактори та перспектива розвитку. / Р. Б. Кожухівська // Інноваційна економіка. – 2012. – № 3. – С. 43-49.

52. Стручок Н. М. Вплив державного регулювання на ринок туристичних послуг в Україні. / Н.М. Стручок // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. – Вип. 21.5. – С. 93-98.

53. АЛТУ: наслідки скасування ліцензування турагентської діяльності для туристичного ринку України [Електронний ресурс]. // Прес-служба АЛТУ. – 2010. – Режим доступу : <http://www.altu.com.ua/News/?id=5657>

54. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності” від 19 жовтня 2010 року № 2608-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2608-17>

55. Манзюк В. В. До питання створення суб'єктів туристичної діяльності [Електронний ресурс]. / В. В. Манзюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2011. – Вип. 2 (5). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzizvru/2011_2/p5_19.html
56. Войтушенко О. П. Управління якістю як невід'ємна частина діяльності туристичних та авіаційних підприємств. / О.П. Войтушенко // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. – 2011. – Вип. 9. – С. 307-315.
57. Багрєєва Я. І. Державні стандарти у сфері туристсько-екскурсійного обслуговування [Електронний ресурс]. / Я. І. Багрєєва // Студентський науковий журнал. – 2008. – Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v6/v6pp9-9.pdf>
58. Внутрішній туристичний ринок України виявився під загрозою [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: http://www.turkrajina.info/news/vnutrishnij_turistichnij_rinok_ukrajini_vijavivsja_pid_zagrozoju/2011-11-24-2065
59. Діденко А. В. Проблеми моделювання системи оподаткування туристичного бізнесу в Україні. / А. В. Діденко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 1 (5). – С. 89-96. – (Сер. Економічні науки).
60. Станіславська Г. А. Передумови та перспективи розвитку туристичної галузі України в контексті політики державного регулювання. / Г. А. Станіславська, О. А. Пробоїв // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Вип. 33. – Ч.3. – С. 164-169. – (Сер. Економіка).
61. Кравчук І. Державне регулювання розвитку туризму: зарубіжний досвід та перспективи впровадження / І. Кравчук // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип.24. – С.134-141.
62. Бартошук О. В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід). / О. В. Бартошук // Держава та регіони. – 2011. – № 2. – С. 62-68. – (Сер. Економіка та підприємництво).

63. Соловійов Д. І. Іноземний досвід регулювання діяльності туристичної сфери та його використання в Україні [Електронний ресурс]. / Д. І. Соловійов // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – Вип. 4 (44). – (Сер. Економічні науки). – Режим доступу:
http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2011_4/NV-2011-V4_43.pdf
64. Tourism in Hungary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.hungary.com.
65. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unwto.org/
66. Герасименко В.Г. Управління національним туризмом у контексті міжнародного досвіду. / В.Г. Герасименко, С.С. Галасюк // Вісник ДІТБ. – 2008. – № 12. – С. 19-24. – (Серія: Економіка, організація і управління підприємствами (в туристичній сфері)).
67. Caroline P. Increasing the trade potential of business events and Improving Britain's position as a stage for International events [Електронний ресурс]. / P. Caroline // Better business tourism in Britain. – 2004. – Режим доступу:
<http://www.business tourismpartnership.com/pubs/BACD%20tourism.pdf>.
68. The campaigns of the Hungarian National Tourist Office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.htbudapesthungary.hu.
69. Maison de la France. Le ministere delegue au Tourisme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tourisme.gouv.fr/fr/z1/ministere_delegue/org_assoc/maison/
70. Secretaria de Estado de Turismo y Comercio [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mcx.es/turismo/default.htm>
71. Гостєва Н. П. Механізми реалізації державної політики в галузі туризму / Н. П. Гостєва // Держава та регіони. – 2009. – № 3. – С. 27-32. – (Сер. Державне управління).
72. British Tourist Authority / VisitBritain corporate site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visitbritain.org/>

73. The corporate site for Scotland's national tourism organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visitscotland.org/>
74. Department for Culture, Media and Sport (DCMS) – tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.culture.gov.uk/what_we_do/tourism/default.aspx
75. Official UK Travel and Accommodation Guide – For Holidays in the UK [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visitbritain.com/>
76. Ottaviani: Foreign tourism better than forecast in 2004. Italian State Tourist Board [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://press.enit.it/press/default.asp?lang=en&sel=news&cana=varie>
77. Tourism 2020 Vision [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org/facts/menu.html>
78. Стоян Т.А. Міжнародний туризм в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: основні тенденції становлення та розвитку [Електронний ресурс]. / Т. А. Стоян // Гілея: науковий вісник. – 2012. – Вип. 56. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_56/index.html
79. Гоцій Н. М. Проблеми та перспективи розвитку туристичних послуг в умовах глобалізації. / Н. М. Гоцій, Л. А. Яремко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 1. – С. 105-109.
80. Жила О. Український туризм: песимістичний прогноз. Туристичний рейтинг України у світі падає. Євро-2012 ситуацію не врятує [Електронний ресурс]. / О. Жила // Український тиждень. – 2011. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/18771>
81. Криволапов М. Євро-2012: хтось втрачає, хтось знаходить [Електронний ресурс]. / М. Криволапов. – 2012. – Режим доступу: http://infocorn.org.ua/materials/articles/Evro-2012_htos_vtrachae_htos_znahodit/48315

82. Бондаренко М. П. Позичювання України на мiжнародному туристичному ринку. / М. П. Бондаренко // Економiчний Часопис–XXI. – 2011. – №1-2. – С. 47-50.
83. Свелеба Н. А. Актуальнi проблеми туристичного бiзнесу в умовах динамiчних змiн ринкового середовища. / Н. А. Свелеба, М.М. Бiгус // Науковий вiсник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львiв: РВВ НЛТУ України, 2009. – Вип. 19.8. – С. 122-126.
84. Петрова В. В. Дослiдження конкурентоспроможностi пiдприємств санаторно-курортного типу в Харкiвському регiонi. / В. В. Петрова, Л. В. Щербина // Коммунальное хозяйство городов. – 2008. – № 83. – С. 368-374.
85. Белоусова О. С. Актуальнi проблеми готельно-ресторанного бiзнесу в Україні в умовах пiдготовки до Євро-2012 [Електронний ресурс]. / О. С. Белоусова, О. С. Афанас'єва // Вiсник Волинського iнституту економiки та менеджменту. – 2011. – № 2. – Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vviem/2011_2/4_1.pdf
86. Сич Є. М. Взаємозв'язок туризму й транспорту та їх вплив на стан i розвиток людського капiталу [Електронний ресурс]. / Є. М. Сич, Д. О. Сугоняко // Ефективна економiка. – 2011. – Режим доступу:
<http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=676>
87. Нестерова І. А. До проблем протидiї тiньовим проявам в сферi туристичного бiзнесу в Україні [Електронний ресурс]. / І. А. Нестерова // Наукова конференцiя “Актуальнi питання науки та практики: досягнення та перспективи – 2009”. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf4/38.pdf>
88. Двоєзерська В. С. Тенденцiї державного регулювання розвитку туризму i дяльностi курортiв в Україні. / В. С. Двоєзерська // Держава та регiони. – 2010. – №1. – С.20-24. – (Сер. Державне управлiння).

89. Друк В. Правова основа гірського туризму як ефективна складова державно-правового механізму регулювання гірського туризму в Україні. / В. Друк // публічне управління: теорія та практика. – 2011. – № 3 (7). – С. 152-157.
90. Туризм [Електронний ресурс] – 2011. – Режим доступу:
http://www.chamber.ua/Printed_Publications/Country_Profile_Ukr/Country-Profile-UKR-2011.pdf
91. Непорожній Ю. О. Напрями розвитку туристичної галузі на регіональному та місцевому рівнях. / Ю. О. Непорожній, Р. В. Корнєєва // Економічний простір. – 2008. – № 11. – С. 42-50.
92. Стоян К.С. Державне регулювання міжнародного туризму України в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / К. С. Стоян. – Режим доступу:
http://www.confcontact.com/20111222/2_stoyan.htm
93. Стельмаш А. А. Державне управління у сфері туризму [Електронний ресурс]. / А. А. Стельмаш, М. М. Пархоменко. – 2012. – Режим доступу:
<http://ea.donntu.edu.ua>
94. Трусова Т. С. Проблеми контролю якості туристичних послуг в умовах трансформації економіки [Електронний ресурс]. / Т. С. Трусова. – 2011. – С. 119-125. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10935/1/17.pdf>
95. Черчик Л. Напрями удосконалення управління рекреаційним природокористуванням в Україні. / Л. Черчик // Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України. – 2012. – № 2 (79). – С. 105-112.
96. Матвійчук Л. Ю. Напрями забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів в Україні [Електронний ресурс]. / Л. Ю. Матвійчук // Економічний форум. – 2012. – Вип. 1. – Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2012_1/7.pdf
97. Давиденко Л. І. Шляхи удосконалення механізмів державного регулювання сфери туризму [Електронний ресурс]. / Л. І. Давиденко, Н. Й. Коніщева // Інфор-

маційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою. – Бердянськ: АУІТ “АРІУ”, 2007. – Режим доступу:

http://tourlib.net/statti_ukr/davydenko.htm

98. Мерзляк А. Удосконалення організаційної структури державного регулювання сфери рекреаційних послуг в Україні [Електронний ресурс]. / А. Мерзляк, О. Соловйова // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2010. – Вип. 4 (7). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_4/10mavrupu.pdf

